

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

BRIGITA KAZLAUSKAITĖ
II kurso studentė

**EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS UŽ JOS RIBŲ:
ARKTIES REGIONO ATVEJIS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas/ė: prof. Ramūnas Vilpišauskas
Konsultuojanti dėstytoja: Ieva Giedraitytė

Vilnius, 2020

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas (*Europos Sąjungos politikos įgyvendinimas už jos ribų: Arkties regiono atvejis*) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Brigita Kazlauskaitė
Vardas, pavardė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Kazlauskaitė B. Europos Sąjungos politikos įgyvendinimas už jos ribų: Arkties regiono atvejis: Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. R.Vilpišauskas. – V., 2020. – 56 p.

Reikšminiai žodžiai: Europos Sąjunga, užsienio politika, Arkties regionas, išorės valdysena, europeizacija, transnacionalinė difuzija, plėtra, regioninė politika, konfliktai, ne valstybės narės, valdysena už ES sienų ribų.

Šiame darbe nagrinėjamas Europos Sąjungos santykis su Arkties regiono valstybėmis, siekiant atskleisti ES veikimą klimato kaitos srityje. Analizei pasirenkamas Arkties regionas, kadangi būtent čia bene akivaizdžiausiai pastebimas klimato kaitos poveikis ir prisidėjimas prie regiono politikos formavimo bei veiklos koordinavimo tampa ypatingai svarbus aplinkosaugos tikslų siekiančiai Europos Sąjungai. Kadangi ES nėra priimama į Arkties Tarybą, organizacijai tampa sudėtingiau daryti įtaką regiono politikai.

Pasitelkiant Sandros Lavenex ir Frank Schimmelfennig pasiūlytus išorės valdysenos tyrimo modelius, siekiama išsiaiškinti, kaip Europos Sąjunga siekia vykdyti savo aplinkosaugos tikslus Arkties regione. Tyrimui pasirinktos trys Arkties valstybės – Kanada, Norvegija ir Danija/Farerių salos.

Turinys

Įvadas.....	5
1. Literatūros apžvalga.....	8
1.1 Arkties regiono valdymo iššūkis.....	8
1.2 Arkties Taryba ir Europos Sąjunga.....	9
1.3 Kaip ES politika yra vykdoma Arkties regione?.....	11
2. Teorija.....	13
2.1 Europos Sąjunga ir išorės valdysena.....	14
2.2 Teorijų skirtumai.....	17
2.3 Sandra Lavenex ir Frank Schimmelfennig išorės valdysenos teorijos modelis..	18
3. Tyrimo modelis.....	19
4. Metodas.....	22
5. Tyrimas.....	24
5.1 Kanada.....	24
5.2 Norvegija.....	29
5.3 Danija/Farerų salos.....	38
Išvados.....	42
Literatūros sąrašas.....	45
Summary	56

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir problema

Pastaraisiais metais pasaulio žiniasklaida mirgėjo nuo antraščių apie gamtos sukeltas tragedijas – viesulai ir tornadai Jungtinėse Amerikos Valstijose, gaisrai Australijoje, sausros Europoje, potvyniai Japonijoje, Indijoje ir Kinijoje yra tik dalis įvykių, krėtusių pasaulį. Jungtinės Karalystės tarptautinę paramą ir tyrimus vykdančios organizacijos Christian Aid duomenimis, paskelbtais internetiniame dienraštyje *The Guardian*, vien 2019 metų gamtos stichijos sukelti nuostoliai viršijo 100 mlrd dolerių¹. Klimato kaita yra bene viena labiausiai diskutuojamų temų pasaulyje, kurią mokslininkai analizuoja tiek tarptautiniame²³, tiek nacionaliniame,⁴⁵ tiek civiliniame lygmenyje.⁶⁷

Atsigręžimas į klimato kaitos problematiką nėra visiškai naujas ir ne vienadienis žingsnis. Mobilizuoti pasaulio šalis Jungtinės Tautos (JT) pradėjo dar XX amžiaus pabaigoje, tačiau bene svarbiausias ir didžiausias Jungtinių Tautų žengtas žingsnis XXI amžiuje yra 2015 Paryžiaus klimato kaitos konferencija, kurios metu visos pasaulio valstybės buvo suburtos bendro, ambicingo tikslo siekimui.⁸ Paryžiaus susitarimą 2016 metų spalio 5 dieną ratifikavo ir Europos Sąjunga. Priėmusi JT raginimą imtis griežtesnių ir spartesnių priemonių kovai su klimato kaita, 2019 metų gruodžio 11

¹ Fiona Harvey, “Climate crisis linked to at least 15 \$1bn-plus disasters in 2019” *theGuardian.com*, 2019.

<<https://www.theguardian.com/world/2019/dec/27/climate-crisis-linked-to-at-least-15-1bn-plus-disasters-in-2019>> [Žiūrėta 2019 11 20]

² Courtney Work, “Climate change and conflict: Global insecurity and the road less travelled” *Geoforum* Volume 102, June 2019, 222-225.

³ Piers Corbyn, “Man-Made Climate Change Does not Exist!” *Reading University/Debating Journal*, 2019.

<<https://www.bundestag.de/resource/blob/666002/21b43e1b155051227ef2981acd52c254/19-16-292-C-Corbyn-data.pdf>> [Žiūrėta 2019 11 20]

⁴ Sarah Louise Nash and Reinhard Steurer, “Taking stock of Climate Change Acts in Europe: living policy processes or symbolic gestures?” *Climate Policy*, Volume 19, Issue 8, 2019.

⁵ BBC News, “Trump on climate change report: 'I don't believe it'”, 2018. < <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46351940> > [Žiūrėta 2019 11 20]

⁶ Malcolm Fairbrother, Ingemar Johansson Sevåa and Joakim Kulina, “Political trust and the relationship between climate change beliefs and support for fossil fuel taxes: Evidence from a survey of 23 European countries” *Global Environmental Change*, Volume 59, November 2019.

⁷ Liz Koslov, “Avoiding Climate Change: “Agnostic Adaptation” and the Politics of Public Silence” *Annals of the American Association of Geographers*, Volume 109, 2019 - Issue 2: Environmental Governance in a Populist/Authoritarian Era.

⁸ United Nations, “Climate Change”, 2019. < <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/climate-change/> > [Žiūrėta 2020 04 22]

dieną ES pateikė Europos žaliojo kurso projektą, kuriuo užsibrėžė ambicingą tikslą - Europos Sąjungos poveikio klimatui neutralizavimą iki 2050m,⁹ o kartu ir siekį užsitikrinti aplinkosaugos srities lyderės poziciją.¹⁰ O tai reiškė tikslų įgyvendinimą ne tik Sąjungos viduje, tačiau ir padedant valstybėms už ES sienų ribų.

Viena akivaizdžiausių pasaulio vietų, į kurias atsigręžiama, kalbant apie klimato kaitą, yra Arkties regionas, kurio temperatūra per pastarąjį dešimtmetį ženkliai kilo. Anot J.Overland et al., net ir Paryžiaus susitarime dėl klimato kaitos išsikeltas tikslas sumažinti pasaulio temperatūros kilimą iki 2 °C, palyginti su iki pramoninio laikotarpio lygiu,¹¹ iki šimtmečio pabaigos negrįžtamai pakeistų globalųjį klimatą ir ekosistemą, o metinė temperatūra Arktyje pakiltų net 4 laipsniais.¹² Arkties regionas ribojasi su 8 valstybių teritorijomis – Islandija, Norvegija, Švedija, Suomija, Rusija, Danija (Grenlandija), Kanada ir JAV. Būtent šios valstybės 1996 metais susibūrė į Arkties Tarybą tam, kad galėtų atliepti niekam nepriklausančio regiono iššūkius.¹³ Europos Sąjunga taip pat yra išreiškusi norą tapti stebėtoja šiame regioniniame bendradarbiavimo ir politinių diskusijų forume, tam kad galėtų kaip lygiavertė regiono veikėja prisidėti prie valdymo ir sprendimų priėmimo. Visgi jos prašymas jau du kartus buvo atidėtas, todėl ES tenka ieškoti kitų būdų veikti.

Arkties regionas tampa skirtingų interesų susidūrimo vieta, kurioje net ir artimiausi regionui veikėjai neišvengia vertybinių konfliktų, ypač kai tenka rinktis tarp regiono gerovės užtikrinimo, kovojant su klimato kaita, ir pragmatinės naudos, kurią galima gauti, tinkamai panaudojus regiono teikiamas gėrybes. Tirpstantis Arkties regiono ledas atveria alternatyvius prekybos kelius tarp Azijos ir Europos bei Šiaurės Amerikos, kurie, anot S.Weber ir I.Romanyshyn, ne tik būtų greitesni, bet ir padėtų sutaupyti energijos, sumažinti išmetamo kuro emisijas bei kaštus, būtų saugesni už tradicinius prekybinius kelius.¹⁴ B.De Botselier et al, atliktas tyrimas analizuojant aplinkosaugos politikos

⁹ Europos Komisija, “Europos žaliasis kursas”. 2019. < https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_it > [Žiūrėta 2020 04 22]

¹⁰ European Commission, “The European Union continues to lead global fight against climate change.” 2019. < https://ec.europa.eu/clima/news/european-union-continues-lead-global-fight-against-climate-change_en > [Žiūrėta 2020 04 22]

¹¹ EUR-Lex, “Paryžiaus susitarimas”, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2016 10 19.

¹² James Overland, Muyin Wang, “The urgency of Arctic change” *Polar Science*, Volume 21, September 2019, 6-13.

¹³ Arctic Council, “Declaration on the establishment of the Arctic Council/ The Arctic Council Joint Communique Of The Governments Of The Arctic Countries On The Establishment Of The Arctic Council”, Ottawa, 1996.< https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCS-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF?sequence=5&isAllowed=y > [Žiūrėta 2020 01 14]

¹⁴ Steffen Weber, Iulian Romanyshyn, “The Arctic Region European Interests and European Policy In The High North,” 2012. < https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=ce4a17c3-4628-03a1-41cb-237ac84f6bb9&groupId=252038 > [Žiūrėta 2019 11 29]

integraciją Europos Sąjungos valstybių narių ir Arkties regiono šalių Arkties strategijose atskleidė, kad nepaisant to, kad ES pasisako už griežtą aplinkosaugos politikos integraciją ir prioritizavimą, ES valstybių narių Arkties strategijose pirmenybė teikiama pragmatiškumui ir galimai ekonominei naudai, o ne kovai su klimato kaita. Toks “Arkties paradoksas”¹⁵ prieštarauja ES tikslui kovoti su klimato kaita, todėl kyla klausimas, kaip ES siekia vykdyti savo aplinkosaugos tikslus Arkties regione?

Darbo tikslai ir uždaviniai

Remiantis aptarta problematika, apibrėžiamas magistrinio darbo objektas – Europos Sąjungos veikimas Arkties regione. Pagrindinis darbo tikslas – išsiaiškinti, kaip ES siekia savo aplinkosaugos tikslų įgyvendinimo Arkties regione. Tyrime bus analizuojami su Arkties regionu bei aplinkosauga susiję Europos Komisijos, Europos Tarybos bei Europos Parlamento dokumentai, pasirinktų valstybių Arkties strategijos bei aplinkosaugos dokumentai, dvišalį ir daugiašalį bendradarbiavimą žyminčios sutartys bei daugiašalių derybų susitikimų santraukos ir išrašai. Tyrimo klausimui atsakyti bus analizuojami 46 pirminiai šaltiniai. Tyrimo laikotarpis – 2007 - 2020 metai, pasirinktas dėl to, kad būtent 2007 metais Europos Sąjunga pradėjo rengti savo Arkties strategiją, kuri atspindi pasiryžimą veikti regione. Darbo tikslas įgyvendinamas atliekant išsikeltus uždavinius:

1. Pristatyti Arkties regiono valdymo iššūkius ir ES santykį su regionu.
2. Apžvelgti, kaip ES veikia ir valdo santykius su kitais Arktuje aktyviais veikėjais, siekdama savo aplinkos apsaugos normų, taisyklių ir vertybių perkėlimo.
3. Remiantis S.Lavenex ir F. Schimmelfennig teoriniu išorės valdysenos modeliu, taikant kokybinės turinio analizės metodą išsiaiškinti, kuri modelį naudojo Europos Sąjunga, santykyje su kiekviena pasirinkta Arkties valstybe.
4. Vadovaujantis tyrimu, pateikti įžvalgas dėl Europos Sąjungos veikimo Arkties regione, patvirtinti arba paneigti išsikeltas hipotezes.

Sąvokos:

Europos Sąjunga darbe minima kaip Europos Komisija arba kaip organizacija t.y. institucijų ir valstybių narių visuma.

¹⁵ Bram De Botselier, Sofia Lopez Piqueres ir Simon Schunz, “Adressing the ‘Arctic Paradox’: Environmental Policy Integration in the European Union’s Emerging Arctic Policy”. College of Europe, EU Diplomacy Papers 3/2018, Bruges.

Šiame darbe pasirenkama *aplinkosaugos sritis*, kuri darbe apibrėžiama pagal Europos Komisijos skelbiamą tikslą – kiek įmanoma labiau sumažinti riziką klimatui, žmonių sveikatai ir bioįvairovei.¹⁶

1. LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Arkties regiono valdymo iššūkis

Kadangi Arkties regionas yra “viešojo pasaulio gėrybė”, jame neegzistuoja valdžios organas, galintis primesti taisykles veiklą vykdančioms ar to siekiančioms interesų grupėms, kurias įprastai turi kiekviena valstybė, todėl augantį susidomėjimą ir interesus buvo sutarta suvaldyti tarptautinėmis sutartimis. Viena iš jų 1982 metais Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (UNCLOS).¹⁷ Ši konvencija pabrėžia valstybių teises ir atsakomybes, susijusias su jūromis, vandenynais ir jų resursais. Sutartis nustato laivybos teises, teritorines jūrų ribas, ekonominę reguliavimą, teisinį ten glūdinčių išteklių statusą, teritorijų, kurios peržengia nacionalinių vandenų ribas, reglamentavimą, jūrų gyvūnijos apsaugą, tyrimų reguliavimą ir konfliktų tarp valstybių sprendimą. Šios konvencijos nėra pasirašiusi tik JAV.¹⁸ Tarptautinė Jūrų organizacija (*angl. The International Maritime Organisation (IMO)*) po Jungtinėmis tautomis yra dar viena reikšminga organizacija, kuri padeda skirtingoms valstybėms susitarti laivybos ir iš jos kylančios taršos reguliavimo klausimais. Tarpvyriausybinį ir tarpregioninį bendradarbiavimą Barenco regione aprėpia Barenco Euro Arktinė Taryba (*angl. The Barents Euro Arctic Council (BEAC)*) bei Šiaurinė Dimensija (*angl. The Northern Dimension*) - jungtinis susitarimas tarp ES, Rusijos, Norvegijos ir Islandijos, inicijuotas 1999 metais, siekiant megzti dialogą ir sukurti erdvę bendradarbiavimui esant konkreitiems regioną išstinkantiems iššūkiams ekonominėje politikoje, kultūroje, aplinkosaugoje ir transporte. Taršos, laivybos, klimato kaitos ir žmogaus įsikišimą į gamtos procesus taip pat reglamentuoja OSPAR Konvencija (*angl. The Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (the ‘OSPAR Convention’)*).¹⁹ Tai tik dalis organizacijų, konvencijų ir sutarčių, kurios buvo sukurtos rūpinantis nepriklausomomis planetos vietovėmis. Tiesa, regionas ribojasi su valstybėmis, o kartu ir jų toli siekiančia teisine ir ekonomine sistema, kurios, anot S.Weber ir I.Romanyshyn, parodo, kad Arktis

¹⁶ European Commission, “Energy, Climate change, Environment.” 2020. <https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment_en> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁷ IBRU: Centre for Borders Research, “Arctic maps”. <<https://www.dur.ac.uk/ibru/resources/arctic/>> [Žiūrėta 2019 11 29]

¹⁸ Arctic Portal, “International Agreements”. <<https://arcticportal.org/arctic-governance/international-agreements>> [Žiūrėta 2019 11 29]

¹⁹ European Commission, “An Integrated EU policy for the Arctic – Frequently Asked Questions”, 2016. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1540> [Žiūrėta 2019 12 15]

nėra visiškame politiniame vakuume, kaip kad gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio.²⁰ Čia netrūksta ir dvišalių bei daugiašalių susitarimų. Vienas iš žymesnių - Rusijos ir Norvegijos po ilgų derybų pasirašytas susitarimas dėl ribų Barenco jūroje ir Arkties vandenyne nustatymo 2010 metų rugsėjo 15 dieną.²¹

Negalima teikti, kad nebuvo bandoma rasti būdų, kaip viena sutartimi nustatyti regiono teisinį reguliavimą. Arktis - ne vienintelis, jokiai valstybės teritorijai nepriklausantis, ledu padengtas regionas, todėl buvo atsigręžta į Antarktiką. Antarktikos sutartis buvo pasirašyta 1959 metais gruodžio 1 dieną. Dvylika valstybių – Argentina, Australija, Belgija, Čilė, Prancūzija, Japonija, Naujoji Zelandija, Norvegija, Pietų Afrika, Jungtinė Karalystė, JAV ir SSRS - kurios iki tol aktyviai veikė mokslininkų inicijuotame projekte “Tarptautiniai Geofizikos metai” (*angl. International Geophysical Year (IGY)*), turėjusio apjungti mokslininkus iš viso pasaulio, tyrusius saulės veiklą, meteorologiją, geofiziką, glaciologiją, okeanografiją ir seismologiją.²² Sutartimi buvo išpareigota siekti, kad Antarktika išliktų taikus regionas, be karinių veiklų, būtų toliau atliekami tyrimai, paremti bendradarbiavimu, negalimi jokie teritoriniai klausimai ir kt. Tai iki šiol laikoma viena iš sėkmingiausių tarptautinių sutarčių.²³ Remiantis Antarktikoje esančiu pavyzdžiu, buvo norima sukurti Arkties regiono sutartį, siekiant rasti būdą beveik negyvenamai ir neliečiamai teritorijai sureguliuoti ir turėti įrankį galimoms problemoms spręsti. Visgi Antarktikos sutartis nėra visiškai tinkanti Arkčiai, kadangi pastaroji visgi yra gyvenama ir čia susiduria nemažai valstybių interesų, todėl iššūkiai Arkties ir Antarktikos regione gali radikaliai skirtis. Visos valstybės yra sutarę dėl Jungtinių tautų Viešosios tarptautinės teisės, kuri padeda spręsti konfliktus ir nesutarimus. Visos aštuonios su Arktimi besiribojančios valstybės taip pat priima Jungtinių Tautų Jūrų teisės konvenciją kaip vienintelį daugiašalį susitarimą Arkties regionui. Kiekviena šalis siekia išskirtinės teisės valdyti regioną, remdamosios geografinę padėtimi, suverenumo teisėmis, ekonominiais ir politiniais interesais.

1.2. Arkties Taryba ir Europos Sąjunga

Arkties Taryba (AT) – tai tarpvyriausybiniis forumas, skatinantis skirtingus veikėjus bendradarbiauti, organas apjungiantis Arkties valstybes bei regiono bendruomenes bei padedantis

²⁰ Weber, Romanyszyn.

²¹ Ten pat..

²² Australian Government, “International Geophysical Year (IGY) and International Polar Year (IPY)”, 2017. <<http://www.antarctica.gov.au/about-antarctica/history/exploration-and-expeditions/international-cooperation> > [Žiūrėta 2020 01 04]

²³ British Antarctic Survey, “The Antarctic Treaty Explained” 2018. <<https://www.bas.ac.uk/about/antarctica/the-antarctic-treaty/the-antarctic-treaty-explained/> > [Žiūrėta 2020 01 04]

spręsti iškylančias ir galimas problemas regione, susijusias su tvaria plėtra ir aplinkosauga.²⁴ 2011 metais Grenlandijoje vykusiame Arkties Tarybos ministrų susirinkime buvo priimtas pirmasis įpareigojantis sutarimas dėl bendradarbiavimo paieškų ir gelbėjimo misijose, kuris, tikimasi, gali tapti pavyzdžiu ateityje tariantis dėl kitų bendrų veiksmų, tarkim, reagavimo, įvykus ekologiškai nelaimėi. Šiuo žingsniu Arkties Taryba, anot S.Weber ir I.Romanyshyn, tapo nebe formuojanti sprendimą, o priimanti sprendimą institucija.²⁵ Tai institucija, padedanti valstybėms susitarti dėl niekam nepriklausančio regiono ir kartu sukurianti politinį forumą bendradarbiavimui - tai kol kas vienintelis pripažįstamas organas regiono koordinavimui.

Taryba buvo įkurta 1996 metais Otavoje, Kanadoje, aštuonioms Arkties valstybėms – Kanadai, Danijai, Suomijai, Islandijai, Norvegijai, Rusijos Federacijai, Švedijai ir Jungtinėms Amerikos Valstijoms, pasirašant Arkties Tarybos įkūrimo deklaraciją. Otavos deklaracijoje, be nuolatinių tarybos narių, buvo įteisinta ir nuolatinio stebėtojo pozicija, į kurią galėjo pretenduoti ne-arktiniams priskiriamos valstybės, tarpvyriausybines ir tarpparlamentines organizacijos, pasaulinės ir regioninės bei nevyriausybines organizacijos, kurios gali prisidėti prie Tarybos veiklos.²⁶ Sprendimą priimti stebėtojus priima visos Tarybos narės bendrai. Nuo 1998m. Taryba priėmė 13, nepriklausančių Arkties regionui, valstybių-stebėtojų, taip pat 13 tarpvyriausybinių ir tarpparlamentinių organizacijų bei 12 nevyriausybinių organizacijų. Europos Sąjunga taip pat yra išreiškusi norą tapti stebėtoja Arkties Taryboje, visgi jos prašymas jau du kartus buvo atidėtas. Pirmą sykį 2008m. ES narystę blokavo Kanada dėl ES sprendimo uždrausti prekybą ruonių kailių, odos bei mėsos gaminiais Europos Sąjungoje. Nors 2015 metais ES sutiko netaikyti šio draudimo vietinių/klajoklių (*angl. indigenous people*) kuriamai produkcijai, iš kurios išgyvena šios tautos Kanadoje, tai nepadėjo ES įgyti stebėtojos statuso, kadangi ES turi nesutarimų ir su kitomis Arkties valstybėmis. Viena iš jų Rusija – dėl Rusijos veiksmų Ukrainoje, Briuselis ES įmonėms uždraudė bendradarbiauti su Rusija naftos išgavime, taip pat tyrimuose Rusijos dalies Arktuje, jūros tyrimų bei skalūnų išgavimo projektuose, todėl 2015 metais Rusija vetavo antrąjį ES bandymą prisijungti prie AT. Tokį nesutarimą išspręsti gali būti daug sunkiau negu buvusį su Kanada.²⁷

²⁴ Arctic Council, “Frequently asked questions”, 2018. < <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/faq> > [Žiūrėta 2020 01 14]

²⁵ Weber, Romanyshyn.

²⁶ Arctic Council, “Declaration on the establishment of the Arctic Council/ The Arctic Council Joint Communique Of The Governments Of The Arctic Countries On The Establishment Of The Arctic Council”, Ottawa, 1996.< https://oarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCS-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF?sequence=5&isAllowed=y > [Žiūrėta 2020 01 14]

²⁷ Barents Observer, “EU bid to become Arctic Council observer deferred again”, Kirkenes. < <https://barentsobserver.com/en/content/eu-bid-become-arctic-council-observer-deferred-again> > [Žiūrėta 2020 01 17]

Priežasčių ir pasvarstymų, kodėl Europos Sąjunga nori priklausyti Arkties Tarybai, viešojoje erdvėje matyti nemažai. Narystė ES Arkties Taryboje yra ypatingai svarbi dėl to, kad ES yra viena iš daugiausiai ekonominės naudos gaunančių veikėjų, ES ir valstybių, besiribojančių su Arktimi santykiai yra didelės strateginės svarbos²⁸, taip pat dėl stabilumo regione siekio, kuris labai svarbus geostrateginiu ir geopolitiniu požiūriu, dėl įtakos sustiprinimo regione, kartu demonstruojant pasirengimą naujoms galimybėms ir iššūkiams, bei noro bendradarbiauti su esamomis suinteresuotomis šalimis bei prisidėti prie kintančios Arkties kaip globalus politinis veikėjas, taip priartėjant prie tikslo tapti lydere aplinkosaugos srityje.²⁹ Verta paminėti, kad ES siekis tapti lydere aplinkosaugos srityje nėra kilęs tik iš 2016 metų įsipareigojimo, pasirašant Paryžiaus susitarimą. Europos aplinkosaugos politikos istorija pradedama, atsigręžiant dar į 1972 metus. Tuomet Europos Tarybos iniciatyva buvo paskelbta, jog organizacija turi pradėti rūpintis ne tik ekonomikos plėtra, bet ir pastarosios sukeliama poveikiu aplinkai. 1987m. Vieningos Europos Aktas patiesė teisinį pagrindą bendros aplinkosaugos politikos kūrimui, o 1993m. Maastrichto sutartimi aplinkosauga tapo oficialia ES politikos sritimi. Žvelgiant toliau į aplinkosaugos politikos vystymąsi, 1999m. Amsterdamo sutartimi buvo įsipareigota atsižvelgti ir integruoti aplinkosaugą į visas ES politines sritis, kartu skatinant tvarų vystymąsi, o išskirtinai kovoti su klimato kaita ES įsipareigojo 2009 metais Lisabonos sutartimi.³⁰ Todėl 2019 metų gruodžio 11 dieną pateikdama Europos žaliojo kurso projektą, kuriuo užsibrėžė ambicingą tikslą - Europos Sąjungos poveikio klimatui neutralizavimą iki 2050 m, ES neišsikėlė naujo siekio, o tik paskelbė ilgą laiką puoselėto tikslo siekimo instrumentus.³¹

Šiuo metu Europos Komisija yra paskelbusi skirtingų laikotarpių klimato, energetikos ir aplinkos apsaugos tikslus, kurie aprėpia 2020m, 2030m, 2050m. veiksmų programas, klimato, energetikos bei biologinės įvairovės strategijas bei veiksmų planus.³² Jais remiantis palaipsniui keičiamas ne tik ES valstybių narių, tačiau ir išorės veikėjų veikimas.

1.3. Kaip ES politika yra vykdoma Arkties regione?

²⁸ Joanna Cáp, "The Arctic : What Are The EU's Interests In This Rapidly Changing Region?", Brussels, 2019. <<https://www.thenewfederalist.eu/the-arctic-what-are-the-eu-s-interests-in-this-rapidly-changing-region?lang=fr>> [Žiūrėta 2019 12 10]

²⁹ Ten pat.

³⁰ Europos parlamentas, "Environment policy: general principles and basic framework", 2019. <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/vides-politika-visparigi-principi-un-pamatsistema>> [Žiūrėta 2020 04 22]

³¹ Europos Komisija, "Europos žaliasis kursas." 2019. <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lt> [Žiūrėta 2020 04 22]

³² Europos Komisija, "Energija, klimato kaita, aplinka. Bendrieji tikslai." 2020. <https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/overall-targets_lt> [Žiūrėta 2020 05 11]

ES bendradarbiavimas su Arkties regiono valstybėmis neretai yra laikomas “savaime suprantamu”. C.Pelaudeix, tai išskiria kaip procedūrinį legitimumą.³³ Trys iš aštuonių Arkties Tarybai priklausančių valstybių yra Europos Sąjungos narės, o septynios kitos ES valstybės narės turi pilnavertišką stebėtojo statusą. Nors ES neturi tiesioginės teritorinės sąsajos su Arkties vandenynu (nes nei Suomija, nei Švedija nėra pakrantės valstybės, o Danija Arkties Tarybos nare yra tik dėl jai priklausančių teritorijų – Grenlandijos ir Farerų salų), ji palaiko glaudžius ekonominius ryšius su Norvegija ir Islandija, kurios yra Europos Ekonominės Erdvės (EEE) narės ir taip yra įsipareigojusios nemažai daliai ES kuriamų teisės aktų. ES taip pat yra pasirašiusi dvišalių ir daugiašalių susitarimų su Kanada, JAV ir Rusija, kurie leidžia organizacijai prisidėti prie nemažai su regionu susijusių veiklų. Nėgana to, ES matoma ekonomiškai, istoriškai, akademiškai ir kultūriškai susijusi su Arkties regionu, o jos noras rūpintis, apsaugoti nuo netinkamų veikų ir išsaugoti regiono unikalumą sustiprina jos kaip suinteresuoto veikėjo vaidmenį.^{34,35} Kitą vertus, ne viskas, kas iš pirmo žvilgsnio atrodo “savaime suprantama”, pasiteisina. B.De Botselier et al, atliktas tyrimas analizuojant aplinkosaugos politikos integraciją Europos Sąjungos valstybių narių ir Arkties regiono šalių Arkties strategijose atskleidė, kad nepaisant to, kad ES pasisako už griežtą aplinkosaugos politikos integraciją ir prioritizavimą prieš kitą politinę veiklą, ES valstybių narių Arkties strategijose pirmenybė teikiama pragmatiškumui ir galimai ekonominei naudai, o ne kovai su klimato kaita.³⁶ Ne vienas autorius linkęs paminėti, kad ES koją pakiša vidaus vieningumo (*angl. Cohesion*) klausimai,^{37,38} todėl analizuoti, kokiais būdais ES bando įsitvirtinti Arkties regione tampa ne tik įdomu, tačiau ir prasminga, siekiant prisidėti prie akademinės diskusijos ES užsienio politikos srityje.

³³ Cecile Pelaudeix, “Transnationalism in the Arctic Ocean: Legitimacy strategies of the Inuit Circumpolar Council, the European Union and China” Kn. Bettina Lemann Kristiansen et al. (sud) *Transnationalisation and Legal actors: Legitimacy in Question*, Oxon: Routledge, 2019.

³⁴ Kamrul Hossain, “EU Engagement in the Arctic: Do the Policy Responses from the Arctic States Recognise the EU as a Legitimate Stakeholder?” *Arctic Review on Law and Politics*, Vol. 6, No. 2, 2015, 89 - 110.

³⁵ Steffen Weber, “EU actors and interests”, Kn. Andreas Maurer et al (sud), *The EU as an Arctic Actor? Interests and Governance Challenges*. Report on the 3rd Annual Geopolitics in the High North – GeoNor – Conference and joint GeoNor workshops, Berlin, 22-24 May 2012.

³⁶ Bram De Botselier, Sofia Lopez Piqueres ir Simon Schunz, “Addressing the ‘Arctic Paradox’: Environmental Policy Integration in the European Union’s Emerging Arctic Policy”. College of Europe, EU Diplomacy Papers 3/2018, Bruges.

³⁷ Moritz Pieper et al, “The Actorness of the European Union in Arctic Governance”, *European Foreign Affairs Review* 16(2): 227-242.

³⁸ Kristine Offerdal, “The EU in the Arctic: In pursuit of legitimacy and influence”, *International Journal*, Vol. 66, No. 4, The Arctic is hot, part II (Autumn 2011), 861-877.

Dėl išankstinio nusistatymo, tyrimų, analizuojančių, kaip ES siekia užmegzti ryšius ir tapti legitimia veikėja Arkties regione nėra daug. M. Pieper et al, Europos Sąjungos legitimumą regione analizavo per subjektiškumo perspektyvą ir teigia, kad jeigu Arkties regiono šalys palaiko aktyvias diskusijas su ES, net ir nepriimdamos viršnacionalinės organizacijos į regioninio koordinavimo organą – Arkties Tarybą – tai tebėra lygiavertis *de facto* pripažinimas.³⁹ Anot K. Hossain, visos Arkties valstybės, išskyrus Rusiją, pasisako norinčios matyti ES kaip artimą partnerę Arkties regione. Visgi visi procedūriniai veiksmai ir sprendimai, net ir kitų Šiaurės šalių nuomone, turėtų likti Arkties Tarybos narių kompetencijoje, tuo tarpu JAV, Kanada ir Rusija norėtų matyti kuo mažesnę ES įsitraukimą.⁴⁰ Tai parodo, kad, mokslininko nuomone, legitimumui pakanka, jog ES pripažįstama veikėju ir kartu primena, kad regione veikia skirtingos valstybės, turinčios skirtingą santykį su ES ir skirtingus interesus. Nors neabejotina, kad aptarti mokslininkų argumentai reikšmingai pagrindžia ES interesus ir ryšį su regionu, naivu būtų manyti, kad norint iš tiesų prisidėti prie jame priamamų sprendimų, ES nereikia pasitelkti į pagalbą turimų užsienio politikos įrankių, patirties ar žinių – ne tik kaip veikti šiaurietiška regione, bet ir kaip tinkamai identifikuoti ir atliepti jame veikiančių valstybių interesus.

2. TEORIJA

Europos Sąjungos užsienio politiką kuruoja 2011 metais įsteigta, dar 2007 metais Lisabonos sutartimi nuspręsta įkurti, institucija - Europos Išorės veiksmų tarnyba (*angl. European External Action Service - EEAS*). Pagal Lisabonos sutartį Sąjungos išorės veiksmai apima bendrą prekybos politiką, bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis ir humanitarinę pagalbą, ribojančias priemones, tarptautinius susitarimus, ES santykius su tarptautinėmis organizacijomis ir trečiosiomis šalimis bei Sąjungos delegacijas.⁴¹ Šie įrankiai kartu padeda pažvelgti į organizacijos santykį su kitais tarptautinės erdvės veikėjais, į kuriuos šios priemonės yra nukreiptos. Tai taip pat paskatina svarstymus apie tai, ar Europos Sąjunga yra reikšmingas veikėjas tarptautinėje erdvėje, kokią vietą ji ten turėtų užimti ir kokia galia galėtų būti įvardijama.⁴²

Diskusija, ar ES yra reikšmingas tarptautinių santykių veikėjas, užverda tarp mokslininkų tiek pasisakančių teigiamai, tiek prieštaraujančių šiam teiginiui, o šis klausimas iki šiol aktyviai kvestionuojamas. Neabejotinai, pirmiausia, norint į jį atsakyti, reikia apsibrėžti, kas yra organizacijos

³⁹ Pieper.

⁴⁰ Hossain.

⁴¹ Europos Sąjungos oficialusis leidinys, "Lisabonos sutartis," ISSB 1725-521X, C306, 2007.

⁴² Edith Drieskens, "Golden or gilded jubilee? A research agenda for actorness", *Journal of European Public Policy*, 24:10, 2017, 1534-1546.

subjektiškumas. E.Drieskens, apžvelgusi sąvokos raidą, pastebi, kad subjektiškumas ilgą laiką buvo apsibrėžiamas preliminaria veikimo teorija, pasiūlyta C.A.Cosgrove ir K.J.Twitchett, kuri teigė, jog tarptautinės organizacijos gebėjimą veikti globaliai nulemia trys veiksniai: autonomiškas sprendimų priėmimas, įtaka tarptautiniams santykiams ir svarbiausia, reikšmė, vertinant iš jos narių perspektyvos.⁴³ T.Gehring et al, taip pat pastebi valstybių narių svarbą ir kad ES subjektiškumas priklauso nuo gebėjimų veikti konkrečioje srityje, neperžengiant jų kompetencijų.⁴⁴ Visgi dažniausiai mokslininkų pripažįstamas yra dar 1977 metais G.Sjöstedt pasiūlytas apibrėžimas, anot kurio, tam kad Europos bendrija būtų laikoma tarptautiniu santykių veikėja, ji turi pasižymėti vidiniu vieningumu ir kartu būti nepriklausoma nuo savo vidinės aplinkos. Tai reiškia, kad visos valstybės būtų vieningos, vadovautųsi vieninga politika, tačiau viduje, pačių valstybių keliami, vykstantys procesai nedarytų įtakos Sąjungos funkcionavimui. Tai autonomiško veikėjo gebėjimas aktyviai ir sąmoningai veikti tarptautinėje sistemoje.⁴⁵

Europos Sąjungos autonomiškumas neabejotinai priklauso nuo jos turimų kompetencijų. Kadangi ES kompetencijos plėtėsi nuo ekonomikos iki aplinkosaugos ir saugumo klausimų, mokslininkai atitinkamai, remdamiesi G.Sjöstedt pasiūlytais bruožais, matavo ES atitikimą būti reikšmingu veikėju šioje srityse, o Europos Sąjunga, nors ir nevienalytė, buvo priskiriama turinti skirtingą galią – ekonominę, normatyvinę ar karinę.⁴⁶

2.1. Europos Sąjunga ir išorės valdysena

Bendro sutarimo, kokia galia yra ES, vis dar nėra, tačiau verta pastebėti, kad ir už kokią pripažįstamą galios sampratą pasisakytų mokslininkai – ar prekybinę, ar normatyvinę, ar karinę – yra sutinkama, kad ji įgyja galimybę šį pripažinimą panaudoti, siekdama tikslų pripažįstančios šalies ar regiono viduje. Užsienio politikos instrumentai, kuriuos naudoja ES - ar tai būtų partnerystės instrumentas, kuriuo siekiama strateginių interesų ir globalių iššūkių suvaldymo, ar finansavimo, siekiant mažinti konfliktų tikimybę, reaguoti į krizes, užtikrinti taiką, ar sankcijų paskelbimas, kuris turėtų padėti užtikrinti įstatymų viršenybę ir žmogaus teisių laikymąsi – taip pat yra pasirenkami pagal santykį su kitu veikėju ir pripažinimą. Šie instrumentai užsienio politikoje padeda siekti, o kartais ir užsitikrinti lyderystę, bei kartu tampa neatskiriami nuo valdysenos.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Thomas Gehring, Sebastian Oberthur and Marc Muhleck, "European Union Actorness in International Institutions: Why the EU is Recognized as an Actor in Some International Institutions, but Not in Others". *JCMS: Journal of Common Market Studies*/ Volume 51, Issue 5, 20 June 2013.

⁴⁵ Drieskens.

⁴⁶ Mark Rhinard and Gunnar Sjöstedt, "The EU as a Global Actor: A new conceptualisation four decades after 'actorness,'" *The Swedish Institute of International Affairs*, 2019.

Anot D.Happ ir B.Bruns, yra kelios valdysenos tipų grupės – senieji ir naujieji tipai. Senasis tipas labiau pabrėžia valdymą, hierarchiškumą, vertikalius santykius tarp veikėjų, kontroliavimą, komunikaciją vykstančią iš viršaus į apačią (*angl. Top-down communication*), o naujasis – bendradarbiavimą, horizontalų koordinavimą, derybas tarp viešų ir privačių veikėjų. S.Lavenex ir F.Schimmelfennig, valdyseną, skirtingai nuo vertikalaus, biurokratinio tipo,⁴⁷ apibrėžia, kaip horizontalų, įtraukiantį bei lankstų bendrumą, tačiau kartu neatskiriamą nuo galimų galios netolygumų. Valdysena yra daugiau nei bendradarbiavimas, nes ji aprėpia tam tikrų įpareigojančių taisyklių visumą, kuri nedera su savanoryste.⁴⁸ Valdysenos samprata leidžia analizuoti veikėjų išsidėstymą ir galios susidūrimus, kurie itin svarbūs žvelgiant į Europos Sąjungos išorės santykius.⁴⁹

Į galios ir valdysenos diskusiją iš šalies pažvelgę mokslininkai pastebėjo, kad Sąjunga neprivalo turėti vieno apibrėžimo ir kiekvienu atveju vadovautis tais pačiais užsienio politikos metodais. Kaip N.Chaban et al., pastebi, apsiribojant vienu ES kaip galios apibrėžimu, vertinimas tampa trumparegiškas. Europos Sąjungos veikimas už sienų ribų vertinamas per labai kategorišką prizmę – arba organizacija yra galia, arba ne, nors iš tikrųjų užsienio politikos poveikslas yra kur kas sudėtingesnis. Tai, ar Sąjunga bus įtakingas veikėjas, priklauso ir nuo srities, ir nuo regiono, kuriame bandoma veikti.⁵⁰ Bene vienas efektyviausių ir ilgą laiką naudotų metodų pageidaujamiems išorės santykiams palaikyti buvo plėtros metodas, kuris leisdavo ES, pasinaudojus sąlygiškumo principu diegti savo atstovaujamus principus, normas ir vertybes šalims už ES ribų. Toks būdas buvo efektyvus, nes ES turėdavo svertą – prieigą prie didžiulės Europos rinkos. Visgi, anot S.Lavenex ir F.Schimmelfennig, plėtra jau kurį laiką nebėra pagrindinis būdas susitarti su kaimyninėmis šalimis.⁵¹ Europos Sąjungos tikslas plėsti savo taisyklių ir normų įgyvendinimą geografiškai yra ženkliai labiau išsitęsęs.

Užsienio politikos instrumentai yra naudojami tam, kad Europos Sąjungos vidaus politikos gairės, vertybės ar taisyklės būtų įgyvendinamos ne tik organizacijos viduje, tačiau ir už ES ribų.

⁴⁷ Dorit Happ and Bettina Bruns, “The EU and Its “Ring of Friends”—Eye-level or Top-down Relationships? How the EU’s External Governance Is Perceived by Local Experts in Belarus and Ukraine.” *Problems of Post-Communism*, Volume 64, issue 2, 94-105, 2017.

⁴⁸ Sandra Lavenex and Frank Schimmelfennig, “EU rules beyond EU borders: theorizing external governance in European politics.” *Journal of European Public Policy*, 16:6, 2009, 791-812

⁴⁹ Happ, Bruns.

⁵⁰ Nathalia Chaban et al, “Images of the EU beyond its Borders: Issue-Specific and Regional Perceptions of European Union Power and Leadership.” *JCMS: Journal of Common Market Studies*, Volume 51, Issue 3, 2012

⁵¹ Lavenex, Schimmelfennig.

Toks taisyklių perkėlimas yra vadinamas ES išorės valdysena⁵², transnacionaline difuzija⁵³ arba tiesiog viena iš europeizacijos formų.⁵⁴ Išorės valdysena analizuoja institucines formas ir mechanizmus, kuriais ES išplečia savo taisyklių taikymą į trečiąsias šalis. Pagrindinis šios teorijos keliamas klausimas, kaip ES, neturėdama sverto, įprastam sąlygiškumo sąlygos pritaikymui, sugeba perkelti savo teises normas ir taisykles už savo ribų. Jeigu valstybė priklauso EEE, tai, tarytum, suponuoja hierarchiškus santykius, įsipareigojimą, tačiau su kitomis šalimis taisyklių įgyvendinimas tampa labiau komplikuoatas. Išorės valdysenos teorija, pasiūlyta S.Lavenex, teigia, kad santykis su trečiosiomis šalimis dažniausiai yra užmezgamas per savanorišką ryšių mezgimą tarp veikėjo ir Komisijos, ES agentūrų darbuotojų ar valstybių narių ministerijų. Europeizacija, anot O.Filipec, aiškina Europos Sąjungos įtaką. Istoriskai ši sąvoka siejama su europietišku vertybių eksportu už Europos ribų, tačiau iš pradžių tai buvo matoma kaip kolonialinės politikos pasekmė. Visgi nuo to meto pasikeitė ES sąveika su kitomis kultūromis ir įvyko tapatybės persiformavimas. J.Borneman ir N.Flowler europeizaciją mato kaip Šaltojo karo pasekmę - priešpriešą sovietizacijai. Nors anksčiau autoriai tiesiogiai susiedavo europeizaciją su tapatybės klausimais, dabar daugiau dėmesio skiriama nacionalinei politikai, politikos formavimui, institucionalizacijai bei pasirenkamais būdais veikti.⁵⁵ A.Bradford europeizaciją aiškina kaip ES galimybę eksportuoti savo įtaką, pasitelkiant institucijas ir ES reglamentuojamų politinių sričių standartus. O įtaka gali siekti ne tik valstybes, bet ir kitus tarptautinius veikėjus, kaip kad tarptautines organizacijas ar institucijas.⁵⁶

Anot T.A.Borzel ir T.Risse, derinant transnacionalinės difuzijos ir europeizacijos teorijas galima apeiti “*top-down*” požiūrį, kuris pernelyg pabrėžia ES ir teisinio atitikimo institucinį pokytį. Europeizacija aiškina politikos ir institucijų difuziją, kuri laikoma procesu, kuriuo idėjos, normatyviniai standartai ir politika bei institucijos gali plisti laike ir erdvėje. Europeizacijos mechanizmai, įvairūs difuzijos mechanizmai siejami su socialiniu veiksmu, kuris kyla iš prielaidų apie veikėjus bei jų santykio su socialinėmis struktūromis ir institucijomis. Yra du difuzijos tipai: 1) Idėjos, politika, institucijos gali pereiti, pasitelkus tiesioginius įtakos mechanizmus. Idėjos skleidėjas skatina tam tikros politikos ar institucinių modelių perėmimą per santykį su priimančiuoju veikėju ar grupe veikėjų. 2) Difuzija taip pat gali pasireikšti netiesioginiais mechanizmais, pavyzdžiui, mėgdžiojimu. Tokiu atveju, iniciatyva kyla iš išorės veikėjo. Jeigu veikėjams reikia išspręsti

⁵² Ten pat.

⁵³ Tanja A. Borzel and Thomas Risse, “From Europeanisation to Diffusion: Introduction.” *West European Politics*, 35:1, 1-19, 2011.

⁵⁴ Anu Bradford, “The Brussels Effect.” *Northwestern University law review*, 107(1):1-68, 2012.

⁵⁵ Ondřej Filipec, “REACH Beyond Borders– Europeanization Towards Global Regulation.” Springer: Cham, 2017.

⁵⁶ Bradford.

problema arba įveikti krizę, jie ima dairytis gerųjų praktikų bei institucinių sprendimų, kurie galėtų atliepti jų poreikius. Tokiu būdu, jie yra pasiruošę tiesiogiai perimti institucinį modelį, nes taip yra sėkmingai susidorojama su iššūkiais bendruomenėje, kurios dalimi išorės veikėjas siekia tapti. Europeizacija parodo, kaip ES valstybės narės ir Sąjungai nepriklausantys veikėjai prisitaiko ir keičia vietines institucijas pagal ES taisykles ir normas. Toks poreikis dažnai kyla dėl šių dviejų veikėjų nesuderinamumo, kuris kelia veikimo nepatogumus. ES ima daryti spaudimą pokyčiui valstybės viduje, o ši, įvertinusi patiriamo spaudimo pasekmes, nusprendžia prisitaikyti. Akivaizdžiausiai tai matoma naujose valstybėse narėse, kaimynystės politikai priskiriamose šalyse bei valstybėse, kurios kandidatuoja tapti ES narėmis. Autoriai pripažįsta, kad siūlomi mechanizmai veikia ženkliai silpniau tolimesniuose regionuose – Azijoje, Afrikoje ir Lotynų Amerikoje, nes ten Europos Sąjunga nebėra vienintelis žaidėjas. Tenka varžytis su tarptautinėmis organizacijomis, kaip kad PPO, NAFTA, taip pat tokiomis valstybėmis kaip JAV ir Meksika, kurios tampa alternatyvomis daugiapakopiam valdymui (*angl. multilevel governance*), kurį skatina ES.⁵⁷

2.2. Teorijų skirtumai

Nors išorės valdysena, europeizacija ir transnacionalinė difuzija nagrinėja labai gretimas temas dėl Europos Sąjungos išorės veikimo ir neretai šios teorijos laikomos, tarsi, viena kito sinonimais,⁵⁸ jos taip pat reikšmingai skiriasi. Anot F.Schimmelfennig, europeizacija dažniausiai analizuojama tarp ES valstybių narių, *quazi* narių (Norvegijos⁵⁹ ir Šveicarijos⁶⁰) ir potencialių kandidačių, kur dažniausiai žvelgiama į tai, kokią įtaką nacionalinei politikai turi integracija.^{61,62} Tačiau mokslininkas pastebi, kad klausimai apie europeizaciją už Sąjungos ribų, keliami labai retai. Europos Sąjungos užsienio politika ir išorės santykiai yra augančio susidomėjimo tema, tačiau daug dažniau apsiribojama klausimais apie ES kaip tarptautinio ar globalaus veikėjo vaidmenį, galios apibrėžimus, politinius sprendimus ir strategijas arba analizuojami ES santykiai su įvairiais pasaulio regionais. Kitą vertus, klausimas, ar ir kaip ES veikia trečiuosius veikėjus nėra dažnas. Nors pasitaiko

⁵⁷ Borzel, Risse.

⁵⁸ Filipec.

⁵⁹ Per Lægread, Runolfur Smari Steinthorsson and Baldur Thorhallsson, "Europeanization of Central Government Administration in the Nordic States", *Journal of Common Market Studies*, 42(2): 347–369, 2004.

⁶⁰ Alex Fischer, Sarah Nicolet and Pascal Sciarini, "Europeanisation of a Non-European Country: The Case of Swiss Immigration Policy", *West European Politics*, 25(4): 143–170, 2002

⁶¹ Klaus H. Goetz and Jan Hinrik Meyer Sahling, "The Europeanisation of national political systems: Parliaments and executives." *Living Rev. Euro. Gov.*, Vol.3 2008. <<http://www.europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2008-2/>> [Žiūrėta 2020 05 09]

⁶² Kostas A. Lavdas, "The Europeanization of Greece. Interest Politics and the Crises of Integration." MACMILLAN PRESS LTD, London, 1997.

analizuojančių ES įtaką tarptautinei sistemai – aplinkosaugos ar prekybos temomis, pasigendama to, kokią įtaką ES turi nacionalinei išorės valstybių politikai.⁶³

Transnacionalinė difuzija kalba apie visišką supanašėjimą, taisyklių perėmimą. Teorija susitelkia į institucijas ir taip pat teigia, kad kuo trečiasis veikėjas yra toliau nuo ES, tuo mažesnė tikimybė, jog jis perims ES politiką. Tačiau, ar tikrai atstumas toks svarbus? Ypač turint omenyje, kad teorijoje sutinkama, kad ES gali daryti įtaką tarptautinėms organizacijoms, o turint omenyje organizacijų paplitimą, nemažai jų gali būti daug arčiau negu manoma. Vienas iš pavyzdžių - Arkties Taryba, kuri net ir tokias valstybes kaip Kanada ar JAV, padaro daug artimesnes Europos Sąjungos veikimo lygmeniui. Negana to, kaip kad apžvelgtas ES ryšys su Arkties Taryba parodė, buvimas teritoriškai artimu nariu, dar nereiškia pripažinimą ir norą perimti politiką.

Europos Sąjungos įtakos išorės veikėjams analizė vis dar apsiriboja ES kaip galios apibrėžimo paieškomis, užsienio politika, įtaka suinteresuotų bendradarbiavimu valstybių vidaus politikai ir po truputį žengiama link poveikio tarptautinėms organizacijoms. Tačiau, kokią įtaką ES turi regionams, kurie nėra tiesiogiai suinteresuoti ES įsitraukimu ir nėra įsitikinę jos reglamentuojamos politikos teisingumu, o tuo labiau perėmimu, kaip kad Arkties regione valstybės, bei kaip jos yra siekiama, vis dar lieka neaišku. Šią spragą bando užpildyti išorės valdysenos teorija. Kalbėdami apie ES išorės valdyseną, mokslininkai dažniausiai atsigręžia į S.Lavenex darbus. Mokslininkė savo darbais apie išorės valdyseną primena, kad ne tik išorės valstybės gali siekti bendradarbiauti su ES, tačiau ir ES yra suinteresuota daryti įtaką išorės valstybių vidaus politikai, įgyvendindama savo vertybes ir taisykles, taip pat leidžia į ES įtaką pažvelgti ir santykiyje su šalimis, kurios neturi poreikio tapti ES narėmis ar perimti jos normų. Ši teorija kelia klausimą – kaip yra siekiama daryti įtaką, todėl tyrėja, bendradarbiaudama su europeizacijos sampratą kvestionuojančiu mokslininku F.Schimmelfennig pasiūlo modelį šių siekių analizei. Būtent pastaruoju modeliu toliau bus remiamasi darbe, siekiant suprasti, kaip ES siekia vykdyti savo politiką Arkties regione, darydama įtaką Arkties Tarybos valstybėms narėms.

2.3. Sandra Lavenex ir Frank Schimmelfennig išorės valdysenos teorijos modelis

Europos Sąjunga, pasitelkusi savo užsienio politikos instrumentus, yra užmezgusi begalę išorės santykių, kurie aprėpia prekybą, demokratijos sklaidą ir bendradarbiavimą įvairiose politikos sferose, kurias apima ES teisinis reglamentavimas. ES išorės veiksmai dažniausiai remiasi *acquis*

⁶³ Frank Schimmelfennig and Ulrich Sedelmeier, “The Europeanization of Eastern Europe: the external incentives model revisited.” *Journal of European Public Policy*, Volume 27, 2020, 814-833.

*communautaire*⁶⁴, todėl tokios temos kaip aplinkosauga, konkurencija, imigracijos politika, kurios įgyja vis daugiau svarbos ES viduje, kartu su kitomis Sąjungos vertybėmis taip pat yra diegiamos išorės veikėjams. Išorės valdysena tai vidinių taisyklių ir politikos išplėtimas už formalios narystės ribų. Anksčiau pasitelkti būdai užsitikrinti taisyklių ir vertybių perkėlimą už ES ribų, kaip kad plėtros mechanizmas, nebėra tokie efektyvūs, kadangi plėtra negali tęstis neribotą laiką, todėl svarbu perprasti, kokiais kitais mechanizmais gali pasinaudoti ES, neatsisakydama savo tikslo – eksportuoti idėjas, normas ir taisykles.

ES išorės valdymas įvairiose šalyse, regionuose ir politikos srityse skiriasi. Kaimynystės politika, EEE, dvišaliai susitarimai, taip pat ne tokios įpareigojančios bendradarbiavimo sistemos, kaip kad regioninis bendradarbiavimas su Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalimis ir Šiaurės Amerika arba apsiribojant veikimu vienoje viešosios politikos srityje, yra būdai, kuriais ES kuria ryšius su išorės veikėjais. Išorės valdysena gali kilti iš aukštos tarpusavio priklausomybės ir kai prisitaikymas prie ES šablonų tenkina trečiųjų šalių interesus. S.Lavenex ir F.Schimmelfennig savo pasiūlyta teorija siūlo analizuoti, kodėl pasirenkami valdysenos modeliai skiriasi skirtingose politinėse srityse bei kokiais atvejais pasirinkti modeliai yra efektyvūs. Tirdami autoriai pasitelkia tris elementus – institucijas, galią ir vidaus struktūrą. Išorės valdyseną autoriai apibrėžia kaip institucionalizuota bendradarbiavimo formą, kurios rezultatas yra įpareigojantys susitarimai. ES veiksmus galime pavadinti išorės valdysena, kai *acquis communautaire* įgyvendinimas peržengia valstybių narių ribas. Pasitelkdami suformuluota teorinį modelį, mokslininkai siekia atsakyti į klausimus – kokie išorės valdysenos modeliai pasirenkami skirtingose politinėse srityse bei regionuose ir kodėl bei siekiama identifikuoti išorės valdysenos poveikį ir išskirti sąlygas, kuriomis tas poveikis pasireiškia. Šiame darbe yra apsiribojama pirmuoju klausimu, siekiant išsiaiškinti, kokie valdysenos metodai yra taikomi Arkties regiono valstybėms, kurios, priklausydamos Arkties Tarybai, yra pagrindinės regiono koordinatorės. Pasirenkama sritis – aplinkosaugos politika.⁶⁵

3. TYRIMO MODELIS

S.Lavenex ir F.Schimmelfennig išskiria tris pagrindines institucines formas – hierarchija (*angl. Hierarchy*), tinklinės sistemos (*angl. Networks*) ir rinka arba konkurencija (*angl. Market*). Šios institucinės formos atskleidžia veikėjų veikimo galimybes ir apribojimus bei leidžia suprasti, kaip veikia taisyklių, normų bei vertybių perkėlimas (1 lentelė).

⁶⁴ VLKK “Lietuviškas atitikmuo – Bendrijos teisyne. Tai Europos Bendrijų teisės ir jos taikymo praktikos visuma – ją privalo perimti šalys, stojančios į Europos Sąjungą.” <<http://www.vlkk.lt/konsultacijos/10-acquis-communautaire> > [Žiūrėta 2020 05 12]

⁶⁵ Lavenex, Schimmelfennig.

Hierarchiniam modeliui yra būdingas asimetriškas santykis tarp veikėjų, t.y. dominuojančio ir pavaldaus ryšio. Šis modelis būtų bene geriausiai atpažįstamas ES vidaus politikoje, kai valstybės narės turi įgyvendinti tam tikrus ES politinius sprendimus savo nacionalinėje politikoje – tai griežta, formali institucionalizacija ir harmonizacija. Hierarchija suponuoja tarpusavio priklausomybę, įpareigojančią organizacijos nares spręsti bendras problemas, bendradarbiaujant bendruomenės labui. Priklausymas virš-nacionalinei organizacijai tampa ne tik valstybių pasirinkimu, o daro reikšmingą įtaką valstybių vidaus politikai. Žvelgiant iš išorės veikėjų perspektyvos, jie yra visiškai suverenūs ES atžvilgiu. Visgi teisinis bendradarbiavimas gali apimti organizacijai nepriklausančias valstybes - dvišalius susitarimus su trečiosiomis šalimis kaip Europos Ekonominės Erdvės (EEE) ar Europos Laisvosios Prekybos Asociacijos - ELPA (*angl. EFTA – European Free Trade Association*) šalis, kurios sutiko priimti nemažą dalį ES reguliavimo. Hierarchinis modelis taip pat gali apimti aplikuojančias valstybes, kurioms privalu perimti ES *acquis communautaire*⁶⁶. Tai ES naudojamas sąlygiškumo principas (*angl. Conditionality*).⁶⁷ Toks modelis taip pat būdingas kaimynystės politikai, kai ES savo rankose turi svertą ir mainais už šį tą, kuo suinteresuotos išorės veikėjos, ji prašo/reikalauja jos politikos įgyvendinimo.⁶⁸

Tinklinės sistemos valdysenos modeliui yra būdingi simetriški galios ryšiai ir vidutiniška tarpusavio priklausomybė – veikėjai daugmaž yra lygūs. Bendravimas yra savanoriškas, remiamasi patirtimi, turimomis žiniomis, deramasi dėl sprendimų. Interesų konfliktai sprendžiami ne per teismą, bet derantis ir ieškant bendro laisva valia pagrįsto sutarimo. Pagal Ch.Knill ir J.Tosun, norėdama įtikinti valstybes perimti jos reguliavimą, ES gali imtis ne tik griežtų sprendimų, susijusių su teise ar pinigais, bet ir švelnesnių formų, paremtų komunikacija bei dalijimusi informacija. Toks būdas taip pat skatina supanašėjimą, bendrą supratimą apie skirtingas problemas ir galimus jų sprendimų būdus.⁶⁹ Vienas iš pavyzdžių galėtų būti ES 2000 metų Direktyva, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus. Direktyvoje buvo nustatytos taisyklės, padėsiančios užtikrinti ES vandens telkinių būklės neprastėjimą. Ir nors ši direktyva buvo skirta tik valstybėms narėms, prie iniciatyvos prisijungė nemažai trečiųjų valstybių, kurių nesaistė įsipareigojimas organizacijai.⁷⁰ Tokia politinė konvergencija kyla iš organizacijų ar valstybių siekio didinti savo socialinį legitimumą, įgyvendinant praktikas, kurios yra priimtinos platesnei institucinei bendruomenei. Palankiausias būdas perimti gerąsias praktikas - pakankamai reguliarius valstybių bendravimas, kuriam erdvė

⁶⁶ Lavenex, Shimmelfennig.

⁶⁷ Christoph Knill and Jale Tosun, “Hierarchy, Networks, or Markets: How Does the EU Shape Environmental Policy Adoptions Within and Beyond Its Borders?”, *Journal of European Public Policy*, September 2009.

⁶⁸ Lavenex, Shimmelfennig.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Anneliese Dodds, *Comparative Public Policy*. 2nd edition, London: Palgrave, 2018.

sukuria tarptautinės ar virš-nacionalinės institucijos. Nėgana to, tarpvalstybinis iššūkių sprendimas būdingas politikos ekspertų ir mokslininkų grupėms, kurios dalijasi principiniais įsitikinimais dėl tikslų ir priemonių jiems pasiekti, remiasi naujausiais žinių kaupimo ir tikrinimo standartais ir atitinkamai gali pasiūlyti moksliskai pagrįstus sprendimus problemoms spręsti. Profesinių žinių difuzija mokslininkų bendruomenėse užima svarbią vietą ir besimokant vieniems iš kitų, ir politikos perėmimo bei įgyvendinime. Taip trečiosios valstybės (t.y. nepriklausančios ES), gali būti įtikintos ES taisyklių viršenybe ir perimti jas, efektyvesniam nacionalinių problemų sprendimui. Šis metodas parodo, kad ES gali paskatinti pokyčius nacionalinėje valstybių (ne tik narių, bet ir išorės) politikoje, naudodamasi savo institucionalizuota infrastruktūra informacijos mainams ir politiniam mokymuisi.⁷¹

Rinkos/Konkurencinei valdysenai būdinga konkurencija tarp formaliai savarankiškų ir lygių veikėjų, kurie abu vienas kitą pripažįsta. Šiame santykiyje yra vengiama bendrų taisyklių (harmonizacijos), o abipusis pripažinimas leidžia atsisakyti reguliavimo dinamikos, sutinkant, kad svarbiausia yra pasiekti tikslą, patenkinti iškilusi poreikį, pavyzdžiui, kovoti su klimato kaita. Jeigu abipusis pripažinimas nėra tvirtas, reguliavimas gali padėti įveikti kylantį konkurencinį spaudimą. Tiesa, neretai išaugusi konkurencija gali sugriauti abipusį pripažinimą. Pavyzdžiui, teigimas, kad tik viena iš pusių geba priimti sprendimą ar turi kompetencijų tam tikroje srityje. Europos Sąjunga taip pat gali pasiūlyti modelį ar sprendimą, kurį išorės veikėjas tinkamai pritaikys savo problemai išspręsti.⁷²

1 lentelė.

Valdysenos modelis	Veikėjų išsidėstymas	Institucionalizacija	Plėtros mechanizmai
<i>Hierarchija</i>	Vertikalus: dominavimas ir pavaldumas	Griežta, formali	Harmonizacija
<i>Tinklinė sistema</i>	Horizontalus: partnerių lygybė	formali Mažiau griežtumo, formali ir neformali	Koordinavimas
<i>Rinka/Konkurencija</i>	Horizontalus: partnerių lygybė	formali Silpna, neformali	Konkurencija

Remiantis aptarta teorija, išsikeliamos 4 hipotezės:

⁷¹ Lavenex, Shimmelfennig.

⁷² Ten pat.

H1: ES Arkties regione, bendradarbiaudama su regiono valstybėmis ir siekdama aplinkosaugos tikslų, taiko skirtingus valdysenos modelius.

H2: Kuo išorės valstybė labiau institucionalizavusi savo santykius su ES, tuo didesnė tikimybė, kad ji perims ES aplinkosaugos politiką.

H3: Kuo didesnė galios asimetrija tarp ES ir kito veikėjo, tuo didesnė tikimybė, kad vertybės, normos ir taisyklės bus perimtos.

H4: Konkurencija tarp Europos Sąjungos ir išorės valstybės veda link ES pripažinimo ir organizacijos normų perėmimo.

4. METODAS

Tyrimui atlikti pasitelkiamas kokybinės turinio analizės metodas, kuriuo siekiama atskleisti, kaip Europos Sąjunga siekė vykdyti aplinkos apsaugos tikslus Arkties regione, analizuojant pokyčius sudarytose sutartyse. Kadangi ES nebuvo priimta į Arkties Tarybą, kuri yra laikoma pagrindiniu regiono koordinavimo organu, Sąjunga toliau, kaip tarptautinis veikėjas, pripažįstamas turintis galią daryti įtaką tiek valstybėms, tiek organizacijoms, tiek sistemoms, siekė veikti regione, paveikdama Arkties valstybių nacionalines politikas, veiksmus ir sprendimus. R.U.Kramer-Hoppe ir T.Kruger⁷³ bei S.Lavenex⁷⁴ prie pasiūlytų išorės valdysenos būdų – Hierarchinės, Tinklinės sistemos ir Rinkos/Konkurencinės valdysenų - dar pridėda teisminę valdyseną, kuri išties padeda pastebėti, kaip tarptautiniai teismai, kuriuose yra sprendžiami ES su trečiosiomis šalimis kilę konfliktai, padeda ES juose įgyvendinti savo politiką. Tačiau šis papildymas padeda įvertinti taisyklių įgyvendinimą trečiuosiuose veikėjuose tik tada, kai turėto konflikto metu buvo įtrauktas ir tarptautinis teismas. Visgi ne kiekvienas konfliktas, kilęs tarp ES ir trečiosios valstybės Arkties regione, išsirutuliojo iki PPO pateikiamų užklausų. Dėl šios priežasties originalus modelis nėra papildomas, tačiau darbe pasinaudojama patarimu taisyklių, normų ir vertybių perėmimą vertinti per konflikto analizę.

Pasirenkamos trys skirtingą santykį su Europos Sąjunga turinčios Arkties regiono valstybės ir trys tarp jų ir ES turėti konfliktai tame laiko tarpe, kai ES bandė lygiavertiškai prisidėti prie regiono veiklos ir įgyvendinti savo aplinkosaugos normas, kurdama savo Arkties strategiją (2007-2020). Kanada, kurią, skirtingai nei kad JAV ar Rusiją, su ES sieja šiuo metu ratifikuojamas laisvos prekybos susitarimas, dvišaliai susitarimai ir jos turėtas konfliktas dėl prekybos ruonių produktais, Norvegija

⁷³ Rike U. Kramer-Hoppe and Tilman Kruger, "International Adjudication as a Mode of EU External Governance? The WTO Seal Case." *Journal of Common Market Studies*, Volume 55, Issue 3, May 2017, 535-550.

⁷⁴ Sandra Lavenex, "Multilevelling EU external governance: the role of international organizations in the diffusion of EU migration policies." *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 42, Issue 4: European migration governance since the Lisbon treaty, 2016, 554-570.

– EEE narė ir jos nesutarimas su ES dėl žvejybos atviruosiuose vandenyse Arkties centrinėje dalyje reglamentavimo ir Danijos Karalystė – kadangi pati Danija yra ES narė, tačiau tiek Grenlandija, tiek Farerų salos pasirinko nepriklausyti Sąjungai, konfliktai tarp ES ir šių dviejų autonominių teritorijų, gali atskleisti nacionalinius sunkumus sprendimų priėmimo ir politikos perėmimo bei pareikalauti ES ieškoti kitų būdų užsitikrinti veikimą. Pasirinktas nesutarimas - silkių ir skumbrių žvejybos kvotų nustatymas. Tyrimo bus analizuojami Europos Komisijos, Europos Išorės veikslių tarnybos, Parlamento ir Tarybos paskelbti teisės aktai, komunikacijos, išvados, strategijos, sprendimai, pasiūlymai, susitarimai ir sutartys, Europos Sąjungos ir Kanados, Norvegijos bei Danijos Karalystės aplinkosaugos politikos bei Arkties strategijos, dvišalį bendradarbiavimą žymintys dokumentai bei daugiašalių derybų susitikimų santraukos ir išrašai, tarptautinių organizacijų pateiktos susitikimų santraukos bei nacionaliniai pranešimai. Siekiant atsakyti į klausimą, pasirinkta analizuoti 46 pirminius šaltinius, kurie yra tiesiogiai susiję arba su nesutarimu tarp pasirinktų valstybių, arba aplinkosaugos politikos formavimu.

Europos Sąjungos ir pasirinktų Arkties valstybių santykiai bus aptariami ir vertinami, analizuojant kiekvieną hipotezėse įvardintą kintamąjį. Remiantis S.Lavenex ir F.Schimmefennlig pasiūlytu modeliu, bus apžvelgiami pagrindiniai ES ir pasirinktų valstybių įsipareigojimai, taip įvertinant Kanados, Norvegijos ir Danijos santykių su ES institucionalizavimo mastą (H2) bei santykių asimetriją (H3). Tuomet pristatomas ir analizuojamas turėtas konfliktas, jo vystymasis ir atomazga. Kokybinės turinio analizės metodu siekiama atskleisti, kaip buvo išspręsti konfliktai ir ar/kaip po jų sudarytuose susitarimuose atsiskleidė ES puoselėjamos aplinkos apsaugos vertybės. Tokiu būdu siekiant atpažinti pasitelktus valdymo metodus (H1) ir jų pasireiškimo išskirtinumus santykiuose su Arkties regiono valstybėmis (H4).

Valdymo modeliai atpažįstami, remiantis 2 lentele.

2 lentelė.

HIERARCHIJA	TINKLINĖ SISTEMA	RINKA/KONKURENCIJA
Asimetriškas santykis tarp veikėjų	Simetriški galios ryšiai – veikėjai daugmaž lygūs	Savarankiški ir lygūs veikėjai
Įpareigojanti tarpusavio priklausomybė (ES nars turi bendradarbiauti bendruomenės labui)	Savanoriškas bendradarbiavimas, dalijimasis žiniomis, dažnas konsultavimasis	Abipusis pripažinimas
Priklausymas organizacijai daro tiesioginę įtaką nacionalinei politikai, įpareigoja perimti taisykles	Konfliktai sprendžiami derybomis, ieškant sutarimo	Sprendimų perėmimas, pripažįstant, kad jis tinkamesnis tikslui pasiekti

Išorės veikėjai yra suverenūs, bet įsipareigoję sutartimis, dėl kurių turi perimti ES taisykles	Būdingas veikėjų supanašėjimas	Svarbiausias yra galutinis tikslas
ES santykiyje su išorės veikėju turi svertą	Siekis didinti socialinį legitimumą – abipusį pripažinimą	Rizika būti nepripažintam dėl nepakankamos kompetencijos
Harmonizacijos siekis	Koordinavimo siekis	Stipri konkurencija, siekiant tikslų

5. TYRIMAS

5.1. KANADA

Europos Sąjungą ir Kanadą sieja ne vienas dvišalis susitarimas. Pirmoji sutartis tarp Europos Bendrijos ir Kanados - dėl taikaus atominės energijos panaudojimo - pasirašyta dar 1959 metais.⁷⁵ Po jos sekė 1976m. Europos Ekonominės Bendrijos ir Kanados susitarimas dėl komercinio ir ekonominio bendradarbiavimo, pastarąją sutartį sekė 1990 metais pasirašyta deklaracija dėl EEB ir Kanados santykių,⁷⁶ 1993m žvejybos santykių sutarimas,⁷⁷ 1994m. susitarimas dėl aliejinių augalų sėklų pagal bendrąjį susitarimą dėl muitų tarifų ir prekybos⁷⁸, 1996m. Bendroji politinė deklaracija ir

⁷⁵ European Union External Action, "Technical agreement between the European Atomic Energy Community (Euratom) and the "Atomic Energy of Canada Limited" on the peaceful uses of atomic energy." Treaties Office Database.

<<https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=5801>> [Žiūrėta 2020 05 03]

⁷⁶ Petra Dolata – Kreutzkamp, "Drifting Apart? Canada, the European Union and the North Atlantic." *Zeitschrift für Kanada-Studien* 30.2, 2010, 28-44.

⁷⁷ European Union External Action, "Agreement in the form of exchanges of letters between the European Community and the Government of Canada concerning fisheries relations - Memorandum of understanding." Treaties Office Database. <

<https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=275>> [Žiūrėta 2020 05 03]

⁷⁸ European Union External Action, "Agreement in the form of agreed minutes on certain oil seeds between the European Community and Canada pursuant to Article XXVIII of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)." Treaties Office Database. <

<https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=276>> [Žiūrėta 2020 05 03]

veiksmų planas, įgalinantis glaudesnę bendradarbiavimą prekybos, užsienio politikos ir saugumo srityse ir kt.⁷⁹

Tiesa, nors bendradarbiavimas tarp šių dviejų veikėjų prasidėjo nuo saugumo ir ekonominių klausimų, aplinkosaugos klausimai taip pat buvo įtraukiami į diskusijas. Kanados ir Europos Sąjungos dvišalis bendradarbiavimas aplinkosaugos klausimais kildinamas iš 1975m, kai buvo sutarta dėl bendradarbiavimo, aprėpiančio bendrus interesus ir periodiškų konsultacijų progresui apžvelgti. Tokios konsultacijos buvo rengiamos nuo 1983m, kurios laikui bėgant virto atskirais susitikimais aplinkosaugos klausimams spręsti. Susitikimų metu buvo siekiama dalintis gerosiomis praktikomis bei skatinti efektyvų ir įtraukiantį bendradarbiavimą, t.y. užtikrinti, kad į abi puses būtų lygiavertiškai atsižvelgiama.⁸⁰ Aplinkosaugos tematika skverbdavosi ir į kitas sritis - taip prekybos sutartys virsdavo politiniais dialogais, apimančiais ne tik platesnes temas susijusias su prekyba, bet ir peržengiančias dvišalių interesų ribas, didesnius siekius.⁸¹ Anot P.Dolata-Kreutzkamp, ES ir Kanada pripažino viena kitos mąstymo panašumus, todėl jas galima buvo išvysti vieningai balsuojant kituose tarptautiniuose susirinkimuose.⁸² 2010m. dvišalius šių dviejų veikėjų aplinkosaugos dialogus papildė klimato kaitos tematikos diskusijos. Pirmojo dialogo metu buvo kalbama apie biologinę įvairovę, tvarią plėtrą ir miškus, o antrojo – apie aukštesnio lygio ambiciją ir siekį kovoti su klimato kaita. Tai atskleidžia, kad Kanados sprendimas kurti santykius su ES paremtas laisva valia, siekiant spręsti bendrus iššūkius - nesiremiama itin griežta ir gilia institucionalizacija. Kanadai Europos Sąjunga visada buvo itin reikšmingas veikėjas, nes jos veikimas ir interesai taip pat aprėpia sritis, kuriose šalis aktyviai veikia. Kanados vyriausybė pripažįsta, kad bendradarbiavimas su ES padėjo šaliai siekti lyderystės aplinkosaugoje ir kovoje su klimato kaita,⁸³ o ypatingai šis klausimas tapo aktualus JAV paskelbus pasitraukimą iš Paryžiaus klimato kaitos konvencijos įsipareigojimo. Šis žingsnis paskatino Kanada telktis su kitomis pasaulio šalimis ir kartu su didžiosiomis ekonomikomis

⁷⁹ Dolata – Kreutzkamp.

⁸⁰ Government of Canada, “Environmental cooperation: Canada and the Commission of the European Communities.” 2017. < https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/international-affairs/partnerships-organizations/european-commission-communications.html?fbclid=IwAR1OeEEhbfFJbFabupiOcz-rFVV_alM1C-xMOCII7DkHw7Birt8Gh7C37YY> [Žiūrėta 2020 05 03]

⁸¹ Dolata – Kreutzkamp.

⁸² Ten pat.

⁸³ Government of Canada, “Environmental cooperation: Canada and the Commission of the European Communities.” 2019. < https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/international-affairs/partnerships-organizations/european-commission-communications.html?fbclid=IwAR2wwu_206WiJ9zrmKHWFL66MoWhm8nWFPJmYpQG8avHLae7R704UHopfNM> [Žiūrėta 2020 05 03]

prisiimti atsakomybę ir lyderystės vaidmenį, siekiant apriboti šiltnamio efektą.⁸⁴ Tačiau ten, kur susiduria dideli ir savarankiški veikėjai, neišvengiamai iškyla susiduriančių vertybių, normų ir interesų konfliktai.

Europos Sąjungai paskelbus norą jungtis prie Arkties Tarybos, Kanada buvo viena labiausiai oponuojančių Arkties regiono valstybių ir nepaisant to, kad ir prieš tai išreiškiant šį norą nesutarimų būta, šis prieštaravimas dažniausiai siejamas su ES draudimu prekiauti ruonių produkcija Europos Sąjungos ribose (Airoldi, 2014⁸⁵; Hossain, 2015⁸⁶; Raspotnik, 2016⁸⁷ ir kt.). Tokį sprendimą ES priėmė dėl išaugusio visuomeninio pasipriešinimo ir gyvūnų teisių aktyvistų keliamų klausimų, skatinančių atkreipti dėmesį į medžiojamų ruonių patiriamą kančią ir skausmą bei medžiotojų žiaurumą. Dar prieš galutinį sprendimą Olandija ir Belgija dėl visuomeninio spaudimo uždraudė prekybą ruonių gaminiais savo valstybių ribose, tuo netruko pasekti ir Europos Komisija. 2009m. Europos Parlamentas ir ES Taryba, atsižvelgdami į Komisijos siūlymą, paskelbė reglamentą dėl prekybos produktais iš ruonių kailių ar mėsos, kuriuo uždraudė importuoti produkciją, kuri yra pagaminta ne inuitų ar čiabuvių bendruomenės narių ir nebuvo skirta asmeninėms reikmėms arba siekiant reguliuoti ruonių populiaciją jūrose.⁸⁸ Toks ES sprendimas ženkliai paveikė ruonių gaminių prekybą. Jeigu 2006m. Kanadoje buvo sumedžiojama apie 300 000 ruonių, iš kurių buvo uždirbama apie 30mln. Kanados dolerių, 2009m., įgyvendinus draudimą, ruonių kaina krito nuo 102 dolerių iki 17 dolerių už vieną ir sumedžiojus 53 531 buvo gauta vos 857tūkst. dolerių.⁸⁹

Kanados vyriausybė, pasekdama Norvegiją, pateikė ieškinį PPO, argumentuodama, kad ES draudimas pažeidžia tarptautinius prekybos reikalavimus ir nėra nuoseklus. Tokiu žingsniu parodydama, kad Kanada yra lygiavertė, o ne paklūstanti veikėja. Tiesa, PPO sprendimu buvo pripažinta, jog Europos Sąjunga teisingai pasielgė, reaguodama į ES valstybių piliečių išreikštą moralinį susirūpinimą gyvūnų gerove, kadangi draudimo iniciavimas buvo vienintelis galimas

⁸⁴ Mitchell Beer, "Trump's Paris withdrawal, Canada's opportunity." *Policy Options/Politiques*, June 7, 2017. <
<https://policyoptions.irpp.org/magazines/june-2017/trumps-paris-withdrawal-canadas-opportunity/>> [Žiūrėta 2020 05 02]

⁸⁵ Adele Airoldi, "The European Union and the Arctic– Developments and perspectives 2010-2014." Nordic Council of Ministers, TemaNord: Copenhagen, 2014.

⁸⁶ Hossain.

⁸⁷ Andreas Raspotnik, "EU seal ban reveals the Union's double standards." *High North News*, 2016. <
<https://www.highnorthnews.com/nb/eu-seal-ban-reveals-unions-double-standards>> [Žiūrėta 2020 05 03]

⁸⁸ Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1007/2009 "Dėl prekybos produktais iš ruonių", 2009 m. rugsėjo 16 d.

⁸⁹ Nikolas Sellheim, "Legislating in Blind Spot. The EU Seal Regime and the Newfoundland Seal Hunt." Daktaro disertacija, University of Lapland, Rovaniemi, 2016.

žingsnis tikslui pasiekti. Kitą vertus, pagrindinė diskusija kilo dėl konkurencijos apribojimo, išskiriant tam tikras aplinkybes ir tik tam tikras grupes, kurioms leidžiama toliau užsiimti medžiokle. Įvardintos sąlygos suteikė pranašumą ruonių gaminiams, kurių kilmės šalis yra Grenlandija, kai tuo tarpu gaminiams iš Norvegijos, Kanados ar Islandijos taikomos ženkliai nepalankesnės sąlygos. Sprendimų paieškos užtruko penkerius metus, kol 2014m. birželį ES buvo rekomenduota atsižvelgti į išreikštus neatitikimus.⁹⁰ Taip 2015m. spalį Europos Komisija išleido taisyklių dėl prekybos ruonių produktais pakeitimą.⁹¹ Anot P.Dolata-Kreutzkamp, konfliktas dėl ruonių gaminių prekybos nėra prekybos nesutarimas. Jis atskleidžia išsiskiriančias vertybes ir atstovaujamas interesus – Kanados pusėje – gamintojų, o ES pusėje – vartotojų.⁹² Kartu jis parodo, kad tiek ES, tiek Kanada yra stiprios ir viena kitai įtaką galinčios daryti valstybės, kokias matome S.Lavenex ir F.Schimmelfennig priskiriamame Rinkos/Konkurencinės valdysenos modelio apibrėžime.

Kivirčas dėl prekybos ruonių produktais tapo iššūkiu Europos Sąjungai, kadangi vienu metu reikėjo ir pateisinti Europos piliečių išreikštą lūkestį dėl gyvūnų apsaugos, atstovauti savo aplinkos apsaugos išsikeltą tikslą – saugoti bioįvairovę - ir kartu rasti būdus atliepti Kanados rūpestį bei taip žengti žingsnį link galimos vietos užsitikrinimo Arkties Taryboje. Kelios dienos prieš 2013 metų Arkties Tarybos susitikimą Kiruna mieste, Švedijoje, Europos Komisijos pirmininkas Jose Manuel Barroso laiške tuometiniam Kanados ministrui pirmininkui Stephen Harper žadėjo, kad ES ištaisys žalą, kurią patyrė Arkties regionas ir jame gyvenantys žmonės dėl įgyvendinto draudimo.⁹³ Kitą vertus, šis pažadas nepadėjo ES įgauti stebėtojos statuso Arkties Taryboje ir svarstymas buvo atidėtas iki tol, kol ES iš tiesų įgyvendins duotą žodį.⁹⁴ Europos Komisija ne tik pakoregavo draudimą, tačiau ir iniciavo programą, kuria buvo skiriamas dėmesys etniniams regiono tyrimams, norint perprasti ten gyvenančių kultūrų išskirtinumus, vertybes ir santykį su regionu.⁹⁵ Europos Sąjunga, sureagavusi į

⁹⁰ World Trade Organization/Dispute Settlement, “DS401: European Communities — Measures Prohibiting the Importation and Marketing of Seal Products.” 2014. <

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds401_e.htm [Žiūrėta 2020 05 03]

⁹¹ Commission Implementing Regulation (EU) 2015/1850, “Laying down detailed rules for the implementation of Regulation (EC) No 1007/2009 of the European Parliament and of the Council on trade in seal products.” Official Journal of the European Union, 2015 10 16. < https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOL_2015_271_R_0001 > [Žiūrėta 2020 05 03]

⁹² Dolata – Kreutzkamp.

⁹³ Airoldi.

⁹⁴ Cécile Pelaudeix, “Arctic Council Kiruna Ministerial Meeting: Strengthened role of the Arctic Council in a globalized Arctic – China in, the EU on hold.” Arctic Forum Foundation. < <http://eu-arctic-forum.org/publications/arctic-council-kiruna-ministerial-meeting-strengthened-role-of-the-arctic-council-in-a-globalized-arctic-china-in-the-eu-on-hold/> > [Žiūrėta 2020 05 03]

⁹⁵ Ten pat.

Kanados kritiką dėl neįtakojamo regiono problematikai, sugebėjo išvengti Rinkos/Konkurencinės valdymo modelyje minimos išaugusios konkurencijos, kuri iškeltų vieną veikėją kaip geriau išmanantį būdus tikslui pasiekti. Toks veikimas padėjo ES išlaikyti lygiavertiškumą, o tesėtas pažadas dėl draudimo prekiauti ruonių produktais pakoregavimo susigražinti pasitikėjimą ir palankumą Arkties Taryboje. 2015 metais Komisija pateikė pasiūlymą dėl Prekybos ruonių produktais draudimo pakoregavimo taip, kas šis atitiktų PPO pastabas.⁹⁶ Visgi nors, su Kanada susitarimas buvo pasiektas, stebėtojos statuso jai gauti nepavyko dėl Rusijos išreikšto veto balso.

Nors Europos Sąjunga pripažino “perlenkusi lazda” dėl draudimo prekiauti ruonių produktais ES rinkoje, ji sugebėjo iškomunikuoti savo vertybes ir rimtą požiūrį į Arkties Regiono pokyčius bei pasiryžimą prisidėti prie valdymo, siūlyti konkrečius veiksmus, reaguojant tiek į gamtos, tiek į socialinius pokyčius žmonių mąstyme. Verta paminėti, kad jau tada, kai iškilo ES ir Kanados nesutarimas dėl ruonių produktų ir kaltinimai dėl nepagarbos Arkties regione įsikūrusių klajoklių genčių bei kitų bendruomenių vertybėms, interesams, kultūrai ir tradicijoms, buvo teigiančių, kad sprendimas išsirutulios į glaudesnę šių dviejų veikėjų ryšį ir atsispindės kitose sutartyse.⁹⁷ Bene ryškiausias ES ir Kanados kuriamas susitarimas, sekęs beveik lygiagrečiai ginčui – laisvos prekybos tarp ES ir Kanados sutartis (*angl. Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)*). Derybos dėl šios sutarties prasidėjo dar 2009m. ir baigėsi 2014m, tačiau susitarimas turi būti ratifikuotas visų Europos Sąjungos valstybių narių tam, kad galėtų pilnavertiškai veikti, o iki tol jis vis peržiūrimas ir papildomas. Nors Kanada naująją sutartį ratifikavo ganėtinai greitai, Europos Sąjungos valstybėms dvejone kėlė jos pasiryžimas įgyvendinti kovos su klimato kaita tikslus.⁹⁸ Nors ir sutikus sušvelninti – ne atsisakyti - draudimą ruonių produktų importui, ES valstybėms vis tiek buvo svarbus aplinkosaugos elementų įgyvendinimas. Bandant atliepti kilusį nerimą, 2017m. ES pakvietė peržvelgti CETA tvarios plėtros nuostatas, po kurio 2018m. buvo sutartas įsipareigojimas kartu su laisvos prekybos suteikiamomis privilegijomis įgyvendinti Paryžiaus klimato kaitos susitarimo tikslus, kuriais papildyti sutartį ES įtikino ir Kanada.⁹⁹

⁹⁶ European Commission, “Commission proposes adjustments to trade in seal products.” 2015. [Žiūrėta 2020 05 03] <https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/animal_welfare/seals/pdf/trade_seal_products.pdf>

⁹⁷ Dolata – Kreutzkamp.

⁹⁸ Aline Robert, “French opposition is strongly united against CETA.” *Euractiv*, 2019. <<https://www.euractiv.com/section/ceta/news/french-mps-strongly-oppose-ceta-one-day-before-ratification-vote/>> [Žiūrėta 2020 05 03]

⁹⁹ European Parliament, “EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA).” <<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-balanced-and-progressive-trade-policy-to-harness-globalisation/file-ceta>> [Žiūrėta 2020 05 03]

Nepaisant iššūkių ir konfliktų, Europos Sąjunga ir Kanada sugebėjo išsaugoti puoselėtą bendradarbiavimą ir nusprendė dirbti kartu, siekdamos didesnio tikslo – kovoti su klimato kaita. Šis įsipareigojimas matomas naujausioje ES ir Kanados prekybos sutartyje, kurioje abi pusės įsipareigojo siekti Paryžiaus klimato kaitos konvencijoje išskirtų tikslų. Konfliktas dėl prekybos ruonių produktais pareikalavo abiejų veikėjų sutarimo ir įsiklausymo į kito poreikius – ES suprasti Kanados kultūrinį santykį su Arkties regionu, nepriklausomumo bei galimybės spręsti pačiai siekį, Kanadai suprasti ES užsibrėžtus tikslus iš tiesų kovoti su klimato kaita pasaulyje ne tik kalbomis, bet ir konkrečiais veiksmais. Europos Sąjunga, norėdama įgyvendinti savo tikslą skleisti aplinkosaugos idėjas už savo sienos ribų, santykiyje su Kanada turėjo ieškoti kompromisų, kadangi, kaip parodė ruonių produktų draudimo paskelbimas, bandymas pritaikyti hierarchinį metodą, primetant savo viduje nustatytus standartus, nesuveikė, kadangi Kanada turėjo reikšmingą svertą – balsą Arkties Taryboje bei potencialią prekybos sutartį. Abu veikėjai Arkties regione veikia kaip lygiaverčiai, kadangi tiek viena, tiek kita pusė turi svertą. Šių dviejų veikėjų taip pat ilgą laiką nesiejo stiprus įsipareigojimas, griežta, formali institucionalizacija, kuri būtų būdinga hierarchiniam modeliui. O ilgos diskusijos CETA sutarties koregavime dėl kuo objektyvesnio sprendimo priėmimo konflikto atveju parodo, kad abi pusės toliau ketina išlaikyti stiprias pozicijas tarptautinėje erdvėje.¹⁰⁰

Nors Europos Sąjungos ir Kanados ankstyvieji santykiai itin primena S.Lavenex ir F.Schimmelfennig pasiūlytos tinklo valdysenos bruožus dėl ilgamečio bendradarbiavimo, organizuotų diskusijų bendrus interesus apimančiomis temomis, šių veikėjų susidūrimas Arkties regione išryškino kiekvienos iš jų siekį veikti pagal savo siūlomą modelį ir konkurenciją dėl geresnio sprendimo. Anot P.Dolata-Keutzkamp, ES Arkties regioną mato kaip visiems priklausantį ir kiekvieno veikėjo atsakomybės bei prisidėjimo reikalaujančią teritoriją. Tuo tarpu Kanadai Arktis yra glaudžiai susijusi su nacionaline istorija, vertybėmis ir tikslais – nacionaline suverenia teritorija.¹⁰¹ Tai skatina pažvelgti į kompetencijų konkurenciją ir šalių susidūrimą lyginant savo gebėjimą priimti geriausią sprendimą regiono labui. Būtent bendro tikslo siekis pastūmėjo ES priimti sprendimą gilintis į normatyvinę regiono problematiką, o Kanadai pripažinti ES būdus kovojant su klimato kaita pasaulyje. Todėl remiantis S.Lavenex ir F.Schimmelfennig valdysenos modeliais artimiausias ES elgesiui yra Rinkos/Konkurencinės (suprantamos kaip veikėjų konkurencija) valdysenos modelis.

5.2. NORVEGIJA

¹⁰⁰ Europos Komisija, “CETA: EU and Canada agree on new approach on investment in trade agreement.” Bruselis, 2016. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/IP_16_399 > [Žiūrėta 2020 05 03]

¹⁰¹ Dolata-Keutzkamp.

Europos Sąjungos ir Norvegijos istorija prasidėjo dar 1962m., Norvegijai pabandžius prisijungti prie EEB. Deja, tąsyk, kaip ir vėliau 1967 metais, Prancūzijos prezidentas Charles de Gaulle vetavo Norvegijos siekį, o 1970m. pagaliau pradėjus svarstyti dėl prisijungimo sutarties, 1972m. referendumu 53,5% balsavusių Norvegijoje nusprendė atmesti pasiūlytą sutartį. Po kiek daugiau nei 20 metų šalis kartu su Suomija ir Švedija vėl pateikė prašymą prisijungimui, tačiau ir šįsyk 1994m. surengus referendumą, dauguma dalyvavusių nusprendė tarti “ne”. Norvegija pasiliko Europos laisvosios prekybos asociacijoje (ELPA), o pasirašiusi Europos Ekonominės Erdvės (EEE) sutartį, tapo ES vidaus rinkos dalimi, todėl įgavo galimybę laisvai prekiauti produktais, taip pat galėjo džiaugtis laisvai keliaujančiu kapitalu, paslaugomis ir žmonėmis. Mainais į prieigą prie rinkos, Norvegija įsipareigojo laikytis ES taisyklių bei gerbti Europos Teisingumo Teismo sprendimus.¹⁰² Norvegija taip pat yra neretai pavadinama labiausiai integruotu į ES išorės veikėju.¹⁰³ Toks santykis tarp dviejų veikėjų, regis, panašėja į hierarchinį valdysenos modelį, kai įsipareigojimu sukurta institucionalizacija suteikia galimybę ES dominuoti ir siekti veikimo harmonizacijos – išorės veikėjo nacionalinėje politikoje įgyvendinami ES teisės aktai bei perimamos normos. Visgi verta paminėti, jog tai, kad Norvegija neįstojo į Europos Sąjungą nepanaikino Europos integracijos klausimo iš šalies politinės dienotvarkės bei netgi paskatino naujų partijų iškilimą. Norvegijos parlamentas (Storting) taip pat įgavo teisę dalyvauti Europos Teisės aktų kūrimo procese kaip konsultacinis organas ir nors Storting neturi lygiavertės galios, lyginant su ES valstybių narių parlamentais, Norvegijos konstitucijoje yra įrašyta, jog, siekiant ratifikuoti naujus tarptautinius įsipareigojimus, privaloma gauti parlamento pritarimą. Tai netgi pagal EEE sutarties 103 straipsnį suteikia Norvegijai veto teisę, t.y. jeigu susitariančioji šalis, šiuo atveju, Norvegija, neratifikuoja teisės akto, yra svarstomi pakeitimai, o dėl jų nesutarus, įgyvendinimas laikinai sustabdomas iki tol, kol bus pasiektas abipusiškai priimtinas sprendimas.¹⁰⁴ Visgi šia galimybe retai kada pasinaudojama, kadangi Norvegijai būtų per brangu rizikuoti draugyste su pagrindiniais prekybos partneriais, o jei Storting iš tiesų norėtų sustabdyti tam tikro teisės akto paskelbimą, stengtųsi jį paveikti ankstesniuose etapuose, kol dar vyksta derybos. Tai atskleidžia ne tik mažesnę griežtumą ir daugiau neformalumo, bet ir Norvegijos bendradarbiavimo svarbą Europos Sąjungai, dėl kurio partnerei yra suteikiama daugiau galių. Kitą vertus, Norvegijos nuosaikumas pasufleruoja savanorišką išitraukimą ir konsensuso siekį, kuris būdingas Skandinavijos šalių vidaus politikoje, bei kartu vykdomos politikos pripažinimą arba norą prisidėti prie jos formavimo. H.M.Narud ir K.Strøm pastebi, kad Norvegija įsipareigojusi

¹⁰² Offerdal.

¹⁰³ Andreas Østhagen and Andreas Raspotnik, “Partners or Rivals? Norway and the European Union in the High North.” Kn. Nengye Liu et al. (sud), *The European Union and The Arctic*, Boston: Brill, 2017.

¹⁰⁴ Europos Bendrijų Oficialusis Leidinys, “Europos Ekonominės Erdvės Susitarimas.” 1994. < [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A0103\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A0103(01)&from=LT) > [Žiūrėta 2020 05 03]

Europos Sąjungai per EEE sutartį, tačiau demokratijos deficito klausimas dažniau kyla politikams ar mokslininkams, o ne visuomenei, todėl didesnio susidomėjimo ir bendradarbiavimo pokyčių galima būtų tikėtis tik tuomet, kai ES sprendimai prieštarautų išsisknijusioms norvegų vertybėms.¹⁰⁵ O tokių nesutarimų ištis būta.

Dar prieš Europos Sąjungai atsigrežiant į Šiaurės regioną, Norvegija stengėsi atkreipti pastarosios dėmesį į regione vykstančius procesus ir problematiką. Visgi ES požiūris į Arkties regioną pasikeitė tik josios politikai susidūrus su regiono ribomis – pradėjus peržiūrinti jūrų politiką – bei sukilus bruzdesiui dėl Rusijos įsmeigtos vėliavos Šiaurės ašigalyje ir galimai besikeičiančios geopolitinės situacijos pasaulyje. Prieš paskelbiant komunikaciją, ES institucijos skyrė nemažai laiko tam, kad sutelktų pakankamai žinių apie regioną. Visgi šis procesas nebuvo itin lengvas dėl reikšmingo Arkties problematiką išmanančių specialistų institucijose trūkumo. Net ir Europos Parlamente Arkties klausimas susilaukdavo mažai dėmesio, o į diskusijas susirinkdavo vos vienas kitas suinteresuotas politikas,¹⁰⁶ todėl tokios aplinkybės atvėrė kelią kitoms suinteresuotoms grupėms, lobistams ir išorės veikėjams, tarp kurių ir Norvegijai. Nuo 2007m. Norvegija reikšmingai prisidėjo prie Arkties strategijos kūrimo – darydama įtaką peržiūrimai ES jūrų politikai bei kuriant Komisijos komunikaciją dėl Arkties regiono 2008m.¹⁰⁷ Būtent ruošiant pastarąjį dokumentą, kuris vėliau tapo pirmuoju ES žingsniu link Arkties regiono, mokslininkų atliktuose interviu pabrėžiama, jog buvo itin remiamasi norvegų patarimais ir turimomis žiniomis.¹⁰⁸

Nors Norvegijos užsienio reikalų ministras palaikė ES norą kurti Arkties strategiją, augantis nerimas dėl besiformuojančių lenktynių regione paskatino inicijuoti penkių pakrantės valstybių – Kanados, JAV, Norvegijos, Danijos ir Rusijos - susitikimą Osle. Po šio susitikimo sekė 2008m. Ilulissat deklaracija, subūrusi tas pačias šalis Grenlandijoje. Deklaracija buvo paskelbta, jog atėjo laikas reikšmingai atkreipti dėmesį į besikeičiantį regioną ir geopolitinius iššūkius jame. Vėliau, 2010m., šis susitikimas buvo pakartotas Chelsea, Kanadoje, tačiau nei į vieną iš jų nebuvo pakviestos Islandija, Švedija ir Suomija. Pastarosios šalys kartu su Europos Sąjunga sukritikavo tokį kaimyninių šalių diskriminavimą, o ES, reaguodama į įvykius, paskelbė rezoliuciją, kuria pasiūlė sukurti Arkties regionui tarptautinę sutartį, įpareigojančią saugoti regioną – tokią sutartį, kokią turi Antarktika.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Hanne Marthe Narud and Kaare Strøm, "Adaptation without EU membership: Norway and the European Economic Area", *The Journal of Legislative Studies*, 6:1, 2000, 125-150.

¹⁰⁶ Offerdal.

¹⁰⁷ Njord Wegge, "Small state, maritime great power? Norway's strategies for influencing the maritime policy of the European Union," *Marine Policy* 35, no. 3 (2011), 335-42.

¹⁰⁸ Offerdal.

¹⁰⁹ Ten pat.

Pasiūlydama tokį dokumentą Arkties regionui, ES palietė vertybinę ribą¹¹⁰ - Arkties regioną kaip Norvegijos tapatybės dalelę¹¹¹ - ir susilaukė labai neigiamos reakcijos. Besikeičiančios tarptautinės padėties ir siekio veikti inicijuotas pasiūlymas pakurstė baimes tarp regioną “koordinuojančių” valstybių, o Europos Komisija imta matyti kaip besikėsianti į regiono valstybių interesus. Ši dvejonė pakeitė ir Norvegijos iki tol skelbtą retoriką dėl ES ištraukimo į regiono veiklą¹¹² bei paskatino šalį išreikšti nepasitenkinimą ES valdysenos būdais. Santykių su ES, Norvegija ne tik buvo linkusi bendradarbiauti ir perimti normas, bet ir parodyti, kad yra lygiavertė savarankiška veikėja.

Kadangi Norvegija priklauso EEE, nemažai autorių, svarstydami ES ir Norvegijos santykių ganėtinai greitai konstatuoja ES dominavimą, pagrįstą ekonominiais saitais, tačiau narystė ELPA toli gražu nereiškia, kad Norvegija praranda savo galią spręsti ir prieštarauti Europos Sąjungos sprendimams. Anot A.Østhagen ir A.Raspotnik, Norvegija susiduria su vidiniu nesutarimu dėl ES įtraukimo į Arkties regiono veiklą ir noro apsaugoti savo suverenumą bei interesus.¹¹³ Net ir atsiradęs nepritarimas nesumažina ES svarbos ir Norvegijos siekio paskatinti ES prisijungti prie Arkties regiono veiklą. Anot K. Offerdal, nesutarimas tarp Norvegijos ir Europos Sąjungos gali kilti tik dėl tam tikros konkrečios srities, o ne dėl ES noro prisidėti ir veikti regione.¹¹⁴ Tačiau, regis, šios mįslingosios sritys būtent išryškėja ES atsigręžus link Arkties ir ėmus taikyti savo įsitikinimais pagrįstus veikimo būdus, taip siekiant harmonizacijos. Verta prisiminti, kad jau aptartas Europos Sąjungos ir Kanados nesutarimas dėl prekybos ruonių produktais, taip pat įtraukė ir Norvegiją, o ES draudimo apskundimas PPO buvo būtent Norvegijos iniciatyva, prie kurio tik vėliau prisijungė Kanada. Norvegija aktyviai kovojo, norėdama įrodyti, kad ES sprendimas yra prieštaringas ir diskriminuojantis.¹¹⁵ Bene dažniausiai viešojoje erdvėje minimų konfliktų tarp Norvegijos ir ES yra dėl žvejybos Svalbard regione, kuri verta paminėti tam, kad būtų dar aiškiau suprantama įtampa tarp Europos Sąjungos ir Norvegijos Arkties regione ir valstybės nenoras leisti ES prisidėti prie regiono valdymo. Pagal 2014m. dekretą Norvegija uždraudė snieginių krabų žvejybą Svalbard regiono dalyje, išskirtinai suteikdama teisę žvejoti tik su Norvegijos išduotomis licencijomis. Tokią teisę reguliuoti žvejybą šalis įgijo dar 1920m. Svalbardo sutartimi, iki kurios ši teritorija buvo laikoma *terra nullius*

¹¹⁰ Narud, Strøm.

¹¹¹ Østhagen, Raspotnik.

¹¹² Offerdal.

¹¹³ Østhagen, Raspotnik.

¹¹⁴ Offerdal.

¹¹⁵ World Trade Organization/Dispute Settlement, “DS401: European Communities — Measures Prohibiting the Importation and Marketing of Seal Products.” 2014. <

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds401_e.htm [Žiūrėta 2020 05 03]

– niekieno žeme.¹¹⁶ Sutartimi šis salynas pripažintas priklausantis Norvegijai ir nors šalis turėjo tam tikrus apribojimus dėl mokesčių ir karinės technikos dislokavimo, ji taip pat turėjo leisti komercines veiklas visoms, sutartį pasirašiusioms šalims.¹¹⁷ Pagrindinis konfliktas čia kilo dėl sutarties interpretavimo – Norvegija teigia, kad išskirtinė teisė gali būti suteikta tik sutartyje minimoms valstybėms, ES teigia, kad Norvegija neturėtų diskriminuoti nei vieno norinčio žvejoti šioje teritorijoje.¹¹⁸ Visgi kadangi konfliktas dar vis sprendžiamas, įvertinti ES naudojamų pasitvirtinusių valdysenos būdų neįmanoma. Kita vertus, tai parodo, kad bet koks ES prisidėjimas prie regiono veiklos, gali tiesiogiai paveikti nacionalinę Norvegijos politiką, jai nepalankia linkme, tačiau kartu tai tik dar sykį patvirtina, kad Norvegijos ir ES santykiams Arkties regione negalėtume taikyti hierarchinio modelio, kadangi susidūrimas regione atskleidžia veikėjų galių simetriškumą ir abipusę priklausomybę.

Konfliktas, kurio sprendimo būdus jau galima vertinti, taip pat susijęs su žvejyba Arkties regione arba tiksliau žvejybos tarptautiniuose vandenyse Arkties centrinėje dalyje reguliavimu. Siekdama užtikrinti aplinkosaugą Arkties regione ir suvaldyti perteklinę žvejybą, 2008m. Europos Komisija pasiūlė moratoriumą dėl žvejybos atviroje jūroje Arkties regione, už pakrančių valstybių ekonominių zonų ribų iki tol, kol bus sutarta dėl regiono teisinio statuso.¹¹⁹ Norvegija šiam siūlymui nepritarė, kadangi, anot šalies pozicijos, aptariamoje Arkties zonoje komercinė žvejyba ir taip nevyko.¹²⁰ Tai buvo, tarsi, dar vienas ES bandymas sukontroliuoti regione veikiančias valstybes, braunantis į Arkties valstybių suverenią erdvę ir kritikuojant pasirinktus valdymo metodus.

Žvejybos valdymo Arkties regione tema pirmą kartą buvo iškelta dar 2007m. Arkties Tarybos vyresniųjų pareigūnų susitikime Narvik mieste, Norvegijoje. JAV administracija, sekdamas JAV Senato rezoliucija, pasiūlė pradėti diskusiją dėl sutarimo, padėsiančio reguliuoti migruojančių ir skirtingų valstybių teritorinius vandenius kertančių žuvų išteklius Arkties regione. Dėl klimato kaitos stipriai keičiantis žuvų migracijai, vienus vandenius žuvims apleidžiant, o kituose pernelyg susitelkiant, JAV siūlė apriboti komercinę žvejybą iki tol, kol bus sutarta dėl reguliavimo būdų. Ypatingai šis klausimas tapo aktualus tirpstant ledynams, atsiveriant keliams ir galimybėms žvejoti

¹¹⁶ Hélène De Pooter, “The Snow Crab Dispute in Svalbard.” *American Society of International Law*, Volume:24, Issue:4, 2020 04 02.

¹¹⁷ Østhagen, Raspotnik.

¹¹⁸ European Parliament, “EU-Norway dispute over snow crab fishing in Svalbard.” Question for oral answer O-000076/2018 to the Commission, 2018. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/O-8-2018-000076_EN.html [Žiūrėta 2020 05 09]

¹¹⁹ Commission of the European Communities, “Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. The European Union and the Arctic Region.” Brussels, 20.11.2008 COM(2008) 763 final.

¹²⁰ Offerdal.

tarptautiniuose vandenyse aplink Arkties regione centrinę dalį. Visgi dauguma Arkties regiono pakrančių valstybių nepritarė siūlymui, kadangi, anot jų, jau esamos regioninės žvejybos valdymo organizacijos - Šiaurės Rytų Atlanto Komisija (*angl. North East Atlantic Fisheries Commission*) ar Šiaurės Atlanto Lašišų Apsaugos Organizacija (*angl. North Atlantic Salmon Conservation Organization*) – yra puikiai funkcionuojančios ir, jeigu komercinė žvejyba regione didėtų, jų kompetencijas galima būtų geografiškai praplėsti.¹²¹ Europos Sąjunga taip pat atkreipė dėmesį į klimato kaitos sąlygojamus pokyčius regione, todėl 2008m. Europos Komisija savo pirmoje komunikacijoje dėl ES veikimo Arkties regione, kurioje atkreipė dėmesį į tarptautinių vandenų Arkties regione nereglamentavimą, pasiūlė susilaikyti nuo žvejybos atviroje jūroje, kuri driekiasi toliau nei išskirtinės pakrančių valstybių ekonominės zonos, iki tol, kol bus sutarta dėl šių teritorijų teisinio statuso.¹²² Nepaisant to, kad ES buvo ne pirmoji iškėlusį šį klausimą, Arkties valstybės siūlymą priėmė taip, tarsi, ES bandymą primesti savo įsitikinimus ar parodyti, kad regione veikiančios valstybės nesugeba deramai susitvarkyti.

Arktinių valstybių nenoras sutartinai reguliuoti tarptautinių teritorijų nesustabdė ES toliau siekti aiškumo ir stengtis atkreipti dėmesį į klimato kaitos sukeltus pokyčius ne tik gamtoje, bet ir suinteresuotų veikėjų santykiuose, todėl (ne)leistinų veiksmų apibrėžimas tapo augančios reikšmės. ES išreiškė savo susirūpinimą klimato kaitos poveikiu regionui ir 2009m. Europos Sąjungos Tarybos išvadose dėl Arkties regiono iššūkių. Dokumente buvo pabrėžiama, kad nepaisant ES interesų ir prisiimamos atsakomybės, Sąjunga pripažįsta valstybių narių legitimius interesus ir teises Arkties regione ir yra pasiruošusi kurti teisinį pagrindą jūrinei įvairovei už nacionalinės jurisdikcijos ribų apsaugoti. Negana to, ES pasisakė ne tik už žvejybos nereguliuojamuose vandenyse ribojimą, bet netgi uždraudimą.¹²³ EK toliau aktyviai siekė kelti šį klausimą tarptautinių organizacijų susitikimuose - 2009m. Šiaurės Atlanto žvejybos ministrų konferencijoje, Kaliningrade, Rusijoje, Šiaurės Rytų Atlanto Komisijos susirinkime Londone, Didžiojoje Britanijoje, taip pat Jungtinėse Tautose. 2009m. ji pristatė pasiūlymą papildyti Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Tvarios Žvejybos Rezoliuciją

¹²¹ JOINT STAFF WORKING DOCUMENT, “The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy Accompanying the document. Joint Communication To The European Parliament And The Council Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps.” /* SWD/2012/0182 final */ < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52012SC0182> > [Žiūrėta 2020 05 10]

¹²² Commission of the European Communities, “Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. The European Union and the Arctic Region.” Brussels, 20.11.2008 COM(2008) 763 final.

¹²³ Council of the European Union, “Council conclusions on Arctic issues.” 2985th FOREIGN AFFAIRS Council meeting Brussels, 8 December 2009. < https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/arctic_council_conclusions_09_en.pdf > [Žiūrėta 2020 05 10]

paragrafu dėl mokslinių tyrimų, aprėpiančių klimato kaitos įtaką žvejybai Arkties vandenyne, reikalingumo.¹²⁴ Komisija ne tik teigė, bet ir savo veiksmais įrodė, kokia svarbi pasaulinio lygmens veikėjų parama ir sutarimas, siekiant bendro tikslo.¹²⁵ Savo išsakomas idėjas ES visų pirma įgyvendino savo vidaus politikoje. 2008m. EK išleido komunikatą dėl neteisėtos, nedeklaruojamos ir nereglamentuojamos (NNN) žvejybos,¹²⁶ 2012m. Taryba, gavusi Komisijos komunikaciją dėl bendros žuvininkystės politikos išorės aspekto, išvadose pabrėžė bendrų iniciatyvų reikalingumą tam, kad būtų užtikrinamas tvarus išteklių valdymas teritorijose, kuriose susiduria kelių veikėjų interesai.¹²⁷ Taip pat kvietė “panaikinti neteisėtą, nedeklaruojamą ir nereglamentuojamą žvejybą ir sumažinti perteklinius pajėgumus” t.y. sumažinti žvejybinių laivų galimą žuvies gabenimo kiekį nepakanka, reikia riboti žvejybos mąstus, išduodamomis licencijomis.¹²⁸ Nėgana to, reaguodama į kritiką, ES reformavo bendrąją žuvininkystės politiką, išreikšdama įsipareigojimą ir pasiūlydama priemonės tvarumui užtikrinti. Nauji reikalavimai tapo privalomi ES valstybių vėliavų žvejybiniam laivams centrinėje Arkties regiono dalyje.¹²⁹ Bandydama atliepti Arkties regiono valstybių dvejonę dėl ES prisijungimo prie Arkties problematikos sprendimų, pripažindama savo antraeilį vaidmenį, sekantį po regiono valstybių, bet kartu garsiai dėl pokyčių kovodama tarptautiniame lygmenyje, Europos Sąjunga norėjo parodyti, kad geba suprasti Arkties regiono iššūkius ir juos atliepti – ne tik

¹²⁴ JOINT STAFF WORKING DOCUMENT, “The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy Accompanying the document JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps.” /* SWD/2012/0182 final */ < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52012SC0182>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹²⁵ Europos Komisija, “Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui dėl bendros žuvininkystės politikos išorės aspekto.” Briuselis, 2011.7.13 KOM(2011) 424 galutinis. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0424&from=EN>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹²⁶ Europos Komisija, “KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 1005/2008, nustatančio Bendrijos sistemą, kuria siekiama užkirsti kelią neteisėtai, nedeklaruojamai ir nereglamentuojamai žvejybai, atgrasyti nuo jos ir ją panaikinti, taikymo.” Briuselis, 2015.

¹²⁷ European Commission, “Proposal for a Council decision on the signing, on behalf of the European Union, of the Agreement to prevent unregulated high seas Fisheries in the Central Arctic Ocean.” Brussels, 12.6.2018 COM(2018) 454 final 2018/0240(NLE). < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52018PC0454>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹²⁸ European Parliament, “North-East Atlantic: deep-sea stocks and fishing in international waters ***I.” *Official Journal of the European Union*, C 468/239, 15.12.2016. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52013AP0539>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹²⁹ Nengye Liu, “The European Union’s Potential Contribution to the Governance of High Sea Fisheries in the Central Arctic Ocean.” Kn. Nengye Liu et al. (sud) *The European Union and the Arctic*, Publications on Ocean Development, Volume: 85, 2017, 274-295.

prisidėdama finansiškai, bet ir siūlydama veiksmų planus ir būdama lygiavertė regiono veikėja. ES siekė koordinuoti, rodydama savo pavyzdį, padėti Arkties valstybėms spręsti iššūkius, todėl toks veikimo būdas, atrodo, tampa artimiausias Tinklo valdysenos modeliui.

Nors Europos Sąjunga dėjo daug pastangų, kad galėtų prisidėti prie Arkties regiono problematikos sprendimų ir dalintis įžvalgomis dėl aplinkosaugos įgyvendinimo regione, regis, jos pasiūlymai nebuvo priimti lygiavertiškai. 2015m. liepos 16 dieną Osle buvo suorganizuotas susitikimas tarp 5 Arkties regiono valstybių – Kanados, Danijos, Norvegijos, Rusijos ir JAV (5A), siekiant aptarti priemonių neregamentuojamai žvejybai atviroje jūroje Arkties vandenyne įgyvendinimą.¹³⁰ Po sutarimo, tų pačių metų gruodžio 5 dieną, A5 valstybės pakvietė dar penkias galimas susitarimo nares, kurios buvo suinteresuotos žvejyba Arkties regione, tarp kurių Europos Sąjunga, Islandiją, Kiniją, Japoniją ir Pietų Korėją, susitikimui Vašingtone. Susitikimo metu buvo norima aptarti Oslo sutartį ir JAV pasiūlymą tarptautinei žuvininkystės sutarčiai sudaryti.¹³¹ Buvo nuspręsta, kad leidimas komercinei žvejybai gali būti išduotas tik tada, kai atsiras bent vienas tarptautinis instrumentas, galintis reguliuoti žvejybą pagal galiojančius tarptautinius standartus,¹³² todėl, galima teigti, kad Europos Sąjungos siekis, kurį skirtingos institucijos garsiai kartojo nuo pat 2008m., tapo išgirstas, kitą vertus, ši idėja buvo priimta kaip JAV siūlymas ir susitikimuose neminėta. Taip prasidėjo derybos dėl Arkties vandenyno centrinės dalies žvejybos reguliavimo. 2016m. kovo 31 d. Taryba Europos Komisijai suteikė įgaliojimus Europos Sąjungos vardu derėtis dėl tarptautinio susitarimo, kuriuo siekiama užkirsti kelią neregamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje. 2017m. lapkričio 30 d. šios derybos sėkmingai baigtos.¹³³ 2018m. spalio 3 dieną pagaliau pasirodė dokumentas dėl neregamentuojamos žvejybos atviroje

¹³⁰ Regjeringen.no, “Declaration Concerning The Prevention Of Unregulated High Seas Fishing In The Central Arctic Ocean.” Oslo, 2015. <<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/folkerett/declaration-on-arctic-fisheries-16-july-2015.pdf>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³¹ Dan Liu, “The 2015 Oslo Declaration on Arctic High Seas Fisheries: The Starting Point Towards Future Fisheries Management in the Central Arctic Ocean.” *Arctic Yearbook*, 2017.] <https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2017/Scholarly_Papers/21_The_2015_Oslo_Declaration_on_Arctic_High_Seas_Fisheries.pdf> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³² CHAIRMAN’S STATEMENT, “Meeting on High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean.” U.S. Department of State/ Bureau of Oceans and International Environmental and Scientific Affairs, Washington, DC, 1-3 December 2015. <<https://www.state.gov/remarks-and-releases-bureau-of-oceans-and-international-environmental-and-scientific-affairs/meeting-on-high-seas-fisheries-in-the-central-arctic-ocean/>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³³ Europos Komisija, “Pasiūlymas. TARYBOS SPRENDIMAS dėl Susitarimo, kuriuo siekiama užkirsti kelią neregamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje, sudarymo Europos Sąjungos vardu.” Briuselis, 2018 06 12 COM(2018) 453 final 2018/0239 (NLE). <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2554f475-6e25-11e8-9483-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF> [Žiūrėta 2020 05 10]

jūroje, vykdomos Arkties vandenyno centrinėje dalyje, prevencijos. Tai pirmą sykį Arkties atviroje jūroje taikomas bet koks tarptautinis išsaugojimo ir valdymo režimas,¹³⁴ kuris savo pagrindine mintimi – neregamentuotos žuvininkystės draudimu – atspindi jau 2008m. ES paskelbtą moratoriumą. Europos Sąjungą ši susitarimą ratifikavo 2019m.kovo 4d¹³⁵, nors Norvegija delsė, ji taip pat ratifikavo susitarimą 2020m. balandžio 1d.¹³⁶

Jeigu vertintume ES kaip veikėją, galintį pasiūlyti regiono veikimo strategijas ir reguliavimą, galima būtų teigti, kad pastangos reikšmingai prisidėti prie Arkties regiono valdysenos formavimo nepasiteisino, kadangi ES siūlymas atkreipti dėmesį į nereguliuojamą žuvininkystę centrinėje Arkties regiono dalyje buvo atmestas. Kitą vertus, Komisijos pakvietimas į diskusijas rodo, kad ES matoma kaip reikšminga veikėja regione, kuria galima pasikliauti kaip konsultaciniu organu ir kurios prisidėjimas visgi yra svarbus. Ištrauka iš Europos Komisijos pasiūlymo ES Tarybai dėl susitarimo, kuriuo siekiama užkirsti kelią neregamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje, sudarymo, kuris pagaliau buvo priimtas 2018 m., atskleidžia, kad ES taip pat mato pakankamai gerą bendradarbiavimo rezultatą, tačiau, tarytum, nepaisant visų iki šiol įdėtų pastangų, kuriomis ES, regis, jau turėjo užsitarnauti vietą regiono valdyme. “Sajungai tapus Susitarimo šalimi bus nuosekliau laikomasi Sąjungos išsaugojimo požiūriu visuose vandenynuose ir bus sustiprintas jos įsipareigojimas užtikrinti ilgalaikį išteklių išsaugojimą ir tausų jūrų biologinių išteklių naudojimą visame pasaulyje.”¹³⁷ ES net ir netapus formuojančia jėga, sugebėjo užsitikrinti savo pripažinimą, vietą ir savo normų perkėlimą į Arkties regiono valdymą. Kaip N.Liu pastebi, ES reformavo savo bendrąją žuvininkystės politiką tam, kad galėtų tapti normatyvine galia ir skleisti tvarios žuvininkystės idėją tarptautiniu lygmeniu.¹³⁸

¹³⁴ Council of the European Union, “Central Arctic: EU to enter agreement against unregulated fishing.” Press release, 4 March 2019. < <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/04/central-arctic-eu-to-enter-agreement-against-unregulated-fishing/> > [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³⁵ Europos Taryba, “Council Decision (EU) 2019/407 of 4 March 2019 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Agreement to Prevent Unregulated High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean (OJ L 73, 15.3.2019, pp. 1-2),” *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 15.3.2019. < http://publications.europa.eu/resource/cellar/d7bf52b8-ec1c-11e9-9c4e-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1 > [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³⁶ Undercurrent News, “Norway signs on to treaty to prevent IUU fishing in the Arctic.” 2020. < <https://www.undercurrentnews.com/2020/04/01/norway-signs-on-to-treaty-to-prevent-iuu-fishing-in-the-arctic/> > [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³⁷ Europos Komisija, “Pasiūlymas. TARYBOS SPRENDIMAS dėl Susitarimo, kuriuo siekiama užkirsti kelią neregamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje, sudarymo Europos Sąjungos vardu.” Briuselis, 2018 06 12 COM(2018) 453 final 2018/0239 (NLE). <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2554f475-6e25-11e8-9483-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF > [Žiūrėta 2020 05 10]

¹³⁸ Nengye Liu.

Norėtusi tikėti, kad Sąjunga į diskusijas buvo pakviesta kaip konsultacinis organas dėl jos turimų įžvalgų aplinkosaugos srityje, tačiau vargu, ar nuo ES rinkos stipriai priklausančių Arkties valstybių motyvacija nebuvo grįsta 2008m. pačios ES priimtu dokumentu dėl neteisėtos, nedeklaruojamos ir nereglamentuojamos (NNN) žvejybos, kuris turėjo įtakos importuojamų žuvies produktų reikalavimams ir netgi įpareigojo valstybes nares nepriimti jiems neatitinkančių prekių į ES rinką.¹³⁹ Norvegijos siekis prisidėti prie ES politikos formavimo, padėti teikiant konsultacijas ir mėgautis rinkos teikiamomis privilegijomis, tuomet ES atsigręžus į Arkties regioną atsistoti į kritiškai nusiteikusių veikėjų pusę parodo, kad tarp Norvegijos, kaip ir kitų Arkties valstybių, ir ES tvyro didžiulė konkurencija. Nieks nedrįstų suabejoti, kad abi pusės siekia apsaugoti regioną nuo klimato kaitos sukeltų iššūkių, tačiau veikime ES vis dar matoma kaip nepakankamai kompetentinga veikti Arkties regione. Tai konkurencijos užgniauztas Rinkos/Konkurencinės valdysenos modelis.

5.3. DANIJA/FARERŲ SALOS

Vienas iš argumentų, kodėl Europos Sąjunga kitų veikėjų yra matoma kaip turintį teisę į Arkties regioną yra jos šiaurinės valstybės narės – Suomija, Danija/Grenlandija ir Švedija. Danija įstojo į Europos Sąjungą 1973m., todėl atitinkamai įgyvendina Sąjungos teisinius sprendimus nacionalinėje politikoje. Visgi šalis nevensia paprieštarauti ES sprendimams - vieni jų tėra pozicijos išsakymas, kiti tampa dvišalės sutarties pagrindu. 1992m. Danija nepritarė Maastrichto sutarčiai, tačiau pasirašė kitą - Edinburgo sutartį, kurios dėka mėgaujasi išskirtinėmis teisėmis bei lengvatomis. Bene geriausiai atpažįstama lengvata - sutarimas nestoti į Euro zoną ir pasilikti savo nacionalinę valiutą – Danijos kronas,¹⁴⁰ sutartyje taip pat minima teisė priimti sprendimus dėl pilietybės, noras neprisidėti prie ES gynybos klausimų, o teisingumo ir vidaus reikalų srityje Danija pabrėžia bendradarbiavimą tik tuo atveju, jeigu bus laikomasi Europos Sąjungos sutarties VI skyriaus.¹⁴¹ Danija taip pat laikoma mažiausiai integravusia Europos Sąjungos aplinkosaugos politiką į savo Arkties strategiją, lyginant su kitomis ES valstybėmis.¹⁴² O štai ES pradėjus dirbti ties Arkties

¹³⁹ Europos Komisija, “KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 1005/2008, nustatančio Bendrijos sistemą, kuria siekiama užkirsti kelią neteisėtai, nedeklaruojamai ir nereglamentuojamai žvejybai, atgrasyti nuo jos ir ją panaikinti, taikymo.” Briuselis, 2015 10 01 COM(2015) 480 final. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0480&from=en>> [Žiūrėta 2020 05 10]

¹⁴⁰ European Commission, “Denmark and the euro.” < https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro/eu-countries-and-euro/denmark-and-euro_en> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁴¹ European Council, Denmark and the Treaty on European Union.” *Official Journal C 348*, 31/12/1992 P. 0001 – 0001. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41992X1231>> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁴² Bram De Botselier, Sofia Lopez Piqueres and Simon Schunz, “Addressing the ‘Arctic Paradox’: Environmental Policy Integration in the European Union’s Emerging Arctic Policy.” *EU Diplomacy Papers*, 3/2018.

strategija, Danija spaudė Komisiją pabrėžti Arkties valstybių pirmumo teisę regiono sprendimų priėmimo.¹⁴³ Kitą vertus, kai Europos Sąjunga atsigręžia į Arkties regioną, Danija yra laikoma įtakingiausia valstybe nare, kadangi ji yra viena iš penkių “pirmojo rato” Arkties regiono šalių, t.y. tiesiogiai ribojasi su Arkties vandenynu.¹⁴⁴ Tokiu statusu Danija gali džiaugtis tik dėl Grenlandijos, kuri kaip ir Farerų salos, priklauso Danijos jurisdikcijai.¹⁴⁵

Tiek Grenlandija, tiek Farerų salos yra autonomiškos teritorijos, kurios dėl savo geografinės padėties ir ryšio su ES valstybe nare yra strategiškai svarbios Europos Sąjungai. 1973 m. Danijos sprendimas prisijungti prie Europos Ekonominės Bendrijos susilaukė didelio pasipriešinimo Grenlandijoje. 1972m. referendume 70,8% dalyvavusiųjų balsavo prieš stojimą į EEB, o 1985m., po 1982m. referendumo daugumos išreikšto noro, teritorija pasitraukė iš Sąjungos. Toks sprendimas buvo įmanomas todėl, kad 1970m, įkūrus politines partijas, Grenlandija ėmė siekti institucinių santykių tarp Danijos ir Grenlandijos pasikeitimo, t.y. stiprėjo nepriklausomybės siekis ir teritorija ėmė įgauti daugiau galių spręsti savo nacionalinius klausimus. Visgi nepriklausomybės siekį Grenlandija nusprendė atidėti, pirmiausia tapdama ekonomiškai nepriklausomu ir stipriu veikėju. Nuo 2009m. Grenlandijos Savivaldos akto paskelbimo, šalies vyriausybė turi įstatymų leidybos, vykdymo ir teisinę galią, kuri anksčiau priklausė Danijai. Kitą vertus, Danijai Grenlandija itin svarbi, norint išlaikyti Arkties valstybės statusą, todėl šalis vis dar rūpinasi teritorijos užsienio politika, gynyba ir ekonomika. Nors Grenlandija turi suverenitetą, Arkties Taryboje ją atstovauja du balsai – Danijos delegacija ir Vakarų Šiaurės Taryba (*angl. West Nordic Council*), sudaryta iš Grenlandijos, Islandijos ir Farerų salų atstovų, kuri turi tik stebėtojo statusą. Neretai tarptautiniai veikėjai kreipiasi tiesiai į Nuuk, aplenkdami Kopenhagą,¹⁴⁶ tačiau Danija vis dar neretai laikoma ir vadinama atstovaujančia Grenlandiją Arkties regiono klausimų sprendime.¹⁴⁷ Tik dėl Grenlandijos Danija galėjo dalyvauti jau aptartame 2015m. Oslo 5A valstybių susitikime, kadangi pati kitos tiesioginės sąsajos, nei kad jai priklausančios salos, su Arktimi neturi. Grenlandiją ne kartą yra išreiškusi nepasitenkinimą esama situacija. 2013m. buvęs Grenlandijos ministras pirmininkas boikotavo Arkties Tarybos ministrų susirinkimą Kirunoje, Švedijoje, argumentuodamas “vietų prie stalo stoka”.

¹⁴³ Steffen Weber and Iulian Romanyshyn, “Breaking the ice. The European Union and the Arctic.” *International Journal*, Autumn 2011, 849-860.

¹⁴⁴ Dr. Damien Degeorges, “The Arctic. A region of the future for the European Union and the world economy.” *FONDATION ROBERT SCHUMAN/ European issues*, no. 263, 8th January 2013.

¹⁴⁵ Ten pat.

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Bettina Rudloff, “The EU as a fishing actor in the Arctic. Stocktaking of institutional involvement and existing conflicts.” SWP Working paper, Berlin, 2010. < https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/Rff_WP_2010_02_ks.pdf > [Žiūrėta 2020 05 09]

Būtent dėl augančio nepasitenkinimo Danija stengiasi labiau atliepti savo užjūrio teritorijų poreikius, o kartu tai gali reikšti konfliktus su Europos Sąjunga.¹⁴⁸ Farerų salos taip pat yra autonomiją turinčios teritorijos, kurios priklauso Danijai. Visai kaip ir Grenlandija, 1973m. nusprendusios nestoti į EEB, bendradarbiavimą su ES grindžia dvišalėmis sutartimis, susijusiomis su prekyba, moksliniu ir technologiniu bendradarbiavimu bei žuvininkyste.¹⁴⁹ 2012m. Farerų salų ministras pirmininkas, svečiuodamasis Briuselyje teigė, kad Farerų saloms nuolatos tenka save apibrėžti per tai, kas jos nėra – ne ES narė, ne EEE ar ELPA narė nei atokus regionas, Farerų salos netgi nėra užjūrio teritorija, kaip kad Grenlandija – Farerų salos yra Europos dalis.¹⁵⁰ Nors savo Arkties strategiją Danija paskelbė vėliausiai iš visų Arkties valstybių – tik 2011m – čia ji pabrėžė abipusiai naudingo bendradarbiavimo su Grenlandija ir Farerų salomis siekį.¹⁵¹

Anot S.Weber ir I.Romanyshyn, Danijos buvimas Europos Sąjungos nare dar nereiškia, kad ji skatins Arkties tematiką ES viduje ar kad tvirtai atstovaus ES tikslus ir poziciją tarptautiniuose forumuose.¹⁵² Nors kaip ir kitos ES valstybės narės, priklausančios Arkties Tarybai, Danija įtraukė ES siekį tapti nuolatine stebėtoja Arkties Taryboje į savo Arkties strategiją, o buvęs Danijos užsienio reikalų ministras Lene Espersen patikino, jog Danija aktyviai prisidės prie ES Arkties strategijos kūrimo, šalis atsargiai kalba apie stebėtojos statuso suteikimą ES. Anot S.Weber ir I.Romanyshyn, Danija susilaiko dėl Grenlandijos prieštaravimo.¹⁵³ Danijos Karalystei Arkties regionas yra ir dalis kultūrinio paveldo,¹⁵⁴ todėl susidūrus skirtingoms vertybėms, ES tenka ieškoti iššūkių sprendimo būdų, kurie, deja, neretai išauga į konfliktus. Vienas iš tokių konfliktų įvyko 2013m. tarp ES ir Farerų salų dėl klimato kaitos ėmus migruoti skumbrių ir silkių būriams. Anot J.Spijkers ir W.J.Boonstra, konfliktai dėl žvejybos ir jūrų politikos yra, tarytum, paradigminiai, dažniausiai išskylantys, kai

¹⁴⁸ The Arctic Institute, "Kingdom of Denmark." 2020. < <https://www.thearcticinstitute.org/countries/denmark/?cn-reloaded=1> > [Žiūrėta 2020 05 10]

¹⁴⁹ European Commission, "Faroe Islands. Policy background." < https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/international-cooperation/faroe-islands_en > [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁵⁰ The Government of the Faroe Islands, "Speech by the Prime Minister at the Mission of the Faroes in Brussels." 2012 04 24. < <https://www.government.fo/en/news/news/speech-by-the-prime-minister-at-the-mission-of-the-faroes-in-brussels/> > [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁵¹ Mar Campins Eritja, "Strengthening the European Union—Greenland's Relationship for Enhanced Governance of the Arctic". In *Strengthening the European Union—Greenland's Relationship for Enhanced Governance of the Arctic*, Leiden: Brill, 2017, 63-96.

¹⁵² Weber, Romanyshyn

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Denmark, Greenland and the Faroe Islands, "Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020." Copenhagen, 2011.

pradedama į šias sritis žvelgti per aplinkosaugos ir klimato kaitos akinius. Kadangi klimato kaita turi įtakos žuvų populiacijai bei žvejybai, kartu gali sukelti konfliktus dėl jūrų išteklių.¹⁵⁵

Šiaurės Atlanto skumbrių ir silkių išteklių ilgą laiką buvo bendrai valdomi Europos Sąjungos, Farerų salų, Islandijos, Norvegijos ir Rusijos. Šalys yra bendrai sutarę dėl ilgalaikio valdymo plano, kuriuo buvo iš anksto nustatytas bendras leidžiamas sužvejoti žuvų kiekis ir kaip jis yra padalijamas tarp valstybių. Visgi 2013m. Farerų salų išskirtinėje ekonominėje zonoje pasirodžius silkių būriams, Farerų salos savavališkai šias kvotas pasididino daugiau nei tris kartus.¹⁵⁶ Savo ruožtu Farerų salų teigė, kad silkių kvotos paskirstymas - 31 000 tonų sugavimo apribojimas - buvo nelygiavertis, atsižvelgiant į faktinį išteklių pasiskirstymą ir migracijos įpročius. Kvota, kuria buvo apribotos Farerų salos, apėmė vos 5% viso leistino sužvejojamo kiekio.¹⁵⁷ Nepaisant Europos Komisijos įdėtų pastangų ir perspėjimų, Farerų salos nesutiko mažinti sužvejojamo žuvų kiekio, todėl 2013m. liepos 31d. ES paskelbė draudimą importuoti žuvų gaminius iš Farerų salų, taip pat šios teritorijos laivų atvykimą į Sąjungos uostus.¹⁵⁸ Anot Farerų salų ministro pirmininko, Farerų salos yra itin priklausomos nuo prekybos, o žuvies produktų eksportas sudaro 95% visų eksportuojamų prekių ir gaminių, todėl Europos Sąjungos žingsnis yra neproporcingas ir gali paskatinti teritoriją ieškoti kitų eksporto šalių.¹⁵⁹ Reaguodama į ES panaudotas prievartines ekonomines priemones, Danija atstovaudama Farerų salas inicijavo veiksmus prieš ES, pasinaudodama Pasaulio prekybos organizacijos ir JT jūrų teisės konvencijos ginčų sprendimo mechanizmais.¹⁶⁰ Visgi diskusijoms PPO vos spėjus išibėgėti, 2014m. rugpjūčio 21 dieną Danija informavo PPO, kad konfliktas buvo išspręstas.¹⁶¹ Po ilgų diskusijų buvo sutarta, kad Farerų salos nebetęs perteklinės žvejybos, o ES

¹⁵⁵ Jessica Spijkers ir Wiebren J.Boonstra, “Environmental change and social conflict: the northeast Atlantic mackerel dispute.” *Regional Environmental Change* volume 17, 2017, 1835–1851.

¹⁵⁶ Europos Komisija, “Komisija priėmė prekybos priemones Farerų Salų atžvilgiu, kad apsaugotų prie Skandinavijos esančios Atlanto vandenyno dalies atlantinių silkių išteklius.” Pranešimas spaudai. Briuselis, 2013m. Rugpjūčio 20d. < https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_13_785> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁵⁷ International Centre for Trade and Sustainable Development, “EU lifts fish sanctions on Faroe Islands, WTO dispute closed.” 2014. < <https://www.ictsd.org/bridges-news/biores/news/eu-lifts-fish-sanctions-on-faroe-islands-wto-dispute-closed>> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁵⁸ European Commission, “Herring dispute between European Union and Faroe Islands nears end.” Press release, Brussels, 11 June 2014. < https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_668> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁵⁹ The Government of the Faroe Islands, “Request for establishing a panel in the dispute between the Faroe Islands and the European Union.” 2014 08 01. < <https://www.government.fo/en/news/news/request-for-establishing-a-panel-in-the-dispute-between-the-faroe-islands-and-the-european-union/>> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁶⁰ European Commission, “Herring dispute between European Union and Faroe Islands nears end.” Press release, Brussels, 11 June 2014. < https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_668> [Žiūrėta 2020 05 11]

¹⁶¹ World Trade Organization, “DS469: European Union — Measures on Atlanto-Scandian Herring.” 2014. < https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds469_e.htm#> [Žiūrėta 2020 05 11]

panaikins draudimą prekybai ES regione. Nėgana to, buvo padidintos sužvejojamų žuvų kvotos - Farerų saloms kvota padidėjo iki 12,6%.¹⁶²

Konflikte su Farerų salomis Europos Sąjunga panaudojo hierarchinį valdysenos modelį. Farerų salos yra stipriai priklausomos nuo ES rinkos, o Danija, net ir nepritardama ES nuomonei, yra įpareigota jos laikytis, ypač, kai ginčijama sritis yra iš išskirtinių Sąjungos kompetencijų – kaip kad žuvininkystė. Šie svertai nesunkiai leido užglaistyti iki PPO Danijos iškeltą konfliktą, vos jam įsiplieskus. Šis nesutarimas padėjo ES įgyvendinti savo tikslą – suvaldyti piktnaudžiavimą ištekliais ir užtikrinti bendrą tvarumo siekį. Kitą vertus, nors konfliktas buvo perkeltas į PPO lygmenį, Europos Sąjunga siekė jį išspręsti derybomis, ieškant abejoms pusėms palankaus sprendimo. Toks sprendimas, atrodo, būtų būdingas Tinklinės sistemos valdysenai, tačiau sunku neįvertinti didžiulio asimetriškumo šių veikėjų santykiuose, kadangi Farerų salos yra viskasi priklausomos nuo eksporto į ES rinką. Nors ir taikiai išsprendus konfliktą, Farerų saloms ES išliks didžiulis veikėjas su stipria ekonomine galia, kurią negailestingai panaudos, siekdama savo tikslų, todėl vargu, ar mažasis veikėjas kada palankiai priims ES iniciatyvą veikti Arkties regione.

IŠVADOS

Klimato kaitos poveikiui planetai kasmet tampant vis akivaizdesniam, pasaulio valstybės įsipareigojo iš esmės prisidėti prie šio proceso ženkliaus suvaldymo. Europos Sąjunga taip pat ratifikavo Paryžiaus klimato kaitos konvencijoje sutartus tikslus ir įsipareigojo iki 2050 metų tapti pirmuoju klimatui neutraliu žemynu pasaulyje. ES aplinkosaugos tikslai taip pat aprėpia ES išsikeltus siekius sumažinti riziką žmonių sveikatai bei bioįvairovei. Norėdama įgyvendinti šiuos tikslus, ES ne tik privalo aplinkosaugos elementus paskatinti įdiegti valstybių narių nacionalinėse politikose, bet ir išorės valstybėse. Vieta, kurioje bene akivaizdžiausiai pastebima klimato kaita – Arkties regionas, dėl šios priežasties, Europos Sąjunga siekia prisidėti ir prie šio regiono aplinkos išsaugojimo, todėl darbe buvo siekiama atsakyti į klausimą – kaip ES vykdo savo aplinkosaugos politikos tikslus Arkties regione.

Pasitelkus S.Lavenex ir F.Schimmelfennig pasiūlytą išorės valdysenos teorijos modelių schemą ir kokybinės turinio analizės metodą, buvo siekiama išanalizuoti, ES naudojamus valdysenos būdus Arkties regione, kurie galėtų atskleisti ES veikimą klimato kaitos srityje. Analizei pasirinktos trys skirtingą sąsają su ES turinčios Arkties valstybės - Kanada, Norvegija ir Danija- bei 2007-2020

¹⁶² The Government of the Faroe Islands, “Mackerel agreement should herald new era of fisheries cooperation in the North East Atlantic.” 2014 03 13. < <https://www.government.fo/en/news/news/mackerel-agreement-should-herald-new-era-of-fisheries-cooperation-in-the-north-east-atlantic/> > [Žiūrėta 2020 05 11]

laikotarpyje vykę su aplinkosauga susiję, tačiau išspręsti, konfliktai, Remiantis išorės valdysenos teorija, buvo daroma prielaida, kad ES vykdo savo aplinkosaugos politiką naudodama skirtingus valdysenos modelius, remdamasi santykių institucionalizacija, galios asimetrija ir konkurencija. Institucionalizacija buvo vertinama per turimas įpareigojančias sutartis, susitarimus, galios asimetrija – pagal turimus svetus kitų veikėjų atžvilgiu, o konkurencija – pagal turimas galimybes priimti sprendimus regiono labui (*angl. knowledge capacity*) išorės veikėjų atžvilgiu. Atitinkamai buvo suformuluotos keturios hipotezės.

Išanalizavus visus tris atvejus, pavyko patvirtinti H1 hipotezę, teigusią, kad ES Arkties regione, bendradarbiaudama su regiono valstybėmis ir siekdama aplinkosaugos tikslų, taiko skirtingus valdysenos modelius. Santykių su Kanada buvo naudojamas Rinkos/Konkurencinės valdysenos modelis – nors ES konflikto dėl prekybos ruonių produktais ES rinkoje metu sutiko pakoreguoti paskelbtą draudimą, Kanada pripažino ES siekį prisidėti prie aplinkos apsaugos regione. Ir nors tai nepadėjo Sąjungai tapti Arkties Tarybos nuolatine stebėtoja dėl Rusijos veto balso, Kanada sutiko įterpti Paryžiaus klimato kaitos konvencijos tikslus, kuriais remiasi ir ES, į Laisvosios prekybos sutartį. Santykių su Norvegija taip pat teko naudoti Rinkos/Konkurencinės valdysenos metodą, tačiau šis santykis išsiskyrė per aukšta konkurencija, kadangi nepaisant to, kad abi veikėjos neabejotinai siekia apsaugoti regioną nuo klimato kaitos sukeltų iššūkių, Norvegija ES vis dar mato kaip nepakankamai kompetentingą veikti Arkties regione. Tuo tarpu Danijai priklausančių Farerų salų ir ES konflikto analizė parodė, kad ES naudoja Hierarchinės valdysenos modelį, kuris yra lengviausias būdas paveikti stipriai nuo ES rinkos ekonomiškai priklausomą veikėją.

Antroji hipotezė (H2) teigė, kad norint išsiaiškinti, kaip ES vykdo savo aplinkosaugos politikos tikslus Arkties regione, reikia žvelgti į santykių institucionalizacijos mastą. Buvo tikrinama, ar didesnis santykių institucionalizavimas ves link ES aplinkosaugos politikos perėmimo. Kanados atveju santykiai nebuvo stipriai institucionalizavusi savo santykių su ES - jas jungia skirtingų sričių dvišaliai susitarimai bei šiuo metu ratifikuojama Laisvosios prekybos sutartis, todėl ne šis argumentas sąlygojo palankumą partneriui. Tuo tarpu, kad ir kaip būtų keista, Norvegijos konflikto analizė leido paneigti H2 hipotezę. Nepaisant to, kad Norvegijos priklausymas EEE sufleruoja didelę šalies priklausomybę nuo ES ir kartu nuoseklų politikos perėmimą, susidūrimas Arkties regione parodė, kad Norvegija neketina pritarti ES politikos vykdymui regione. Norvegijos veikimas Arkties regione yra stipriai susijęs ne tik su jos nacionaline politika, tačiau ir kultūra bei tapatybe, todėl šalis itin jautriai reaguoja į išorės veikėjų bandymą prisidėti politiniais sprendimais. Farerų salos nėra ES narės, tačiau turi Laisvos prekybos susitarimą, aprėpiančią didelę dalį produktų prekybos ir yra įpareigojanti tik dėl itin didelės priklausomybės nuo prieigos prie ES rinkos suteikiamų privalumų. Todėl antroji hipotezė buvo paneigta.

Farerų salų pavyzdys pasufleruoja trečiosios hipotezės, kuri teigė, jog kuo didesnė yra galios asimetrija tarp ES ir kito veikėjo tuo didesnė tikimybė, jog vertybės, normos ir taisyklės bus perimtos, patvirtinimą. Tiek Kanada, tiek Norvegija turėjo svertų prieš Europos Sąjungą Arkties regione. Kanada tai parodė vetuodama ES prašymą tapti nuolatine stebėtoja Arkties regione, Norvegija nepritardama ES idėjoms regionui ir prisidėdama prie ES Arkties politikos formavimo, kuris buvo itin svarbus, pakankamai žinių, pajėgumų neturėjusiai Sąjungai. Tuo tarpu santykis su Farerų salomis buvo dvejopas. Vieną vertus, Europos Sąjunga turi itin svarbų teritorijai svertą – prieigą prie rinkos, kas paskatino ES panaudoti Hierarchinį valdysenos modelį nesutarime dėl žvejybos kvotų, kitą vertus ji sutiko atsižvelgti į Farerų salų išreikštą prašymą kvotų padidinimui ir konfliktą išsprendė derybomis, mainais įgaudama galimybę paveikti per gausios žvejybos, kenkiančios bioįvairovei, praktikas regione.

Ketvirtoji hipotezė (H4), kuria buvo tikrinama, ar konkurencija tarp Europos Sąjungos ir išorės valstybės veda link ES pripažinimo ir organizacijos normų perėmimo negalėjo pasireikšti Farerų salose dėl per didelės galios asimetrijos, tačiau turėjo skirtingą rezultatą santykiuose su Kanada ir Norvegija. Idėjų konkurencija tarp ES ir Kanados pasireiškė nesutarimu, kas yra svarbiau Arkčiai – vietinių gyventojų tradicijų išlaikymas, už kurį kovojo Kanada, ar bioįvairovės saugojimas, už kurį kovojo ES. Kitą vertus, Kanada neabejojo ES gebėjimu veikti aplinkosaugos srityje ir pripažino jos svarbą regione. Tuo tarpu konkurencija, kuri pasireiškė tarp ES ir Norvegijos, buvo paremta nesutarimu dėl gebėjimo veikti aplinkosaugos srityje Arkties regione. Norvegijos veiksmuose buvo matyti išreiškiamas nepasitikėjimas ES tikslais, o dėl to, kad Norvegija buvo viena pagrindinių ES patarėjų, rengiant Arkties strategiją, nepasitikėta ir gebėjimu savarankiškai perprasti regiono problematiką bei priimti sprendimus jo labui.

Analizė atskleidė, kad Europos Sąjunga savo aplinkosaugos politiką regione vykdo, remdamasi skirtingais valdysenos metodais, tačiau kartu ir juos derindama. Tyrimas parodė, kad itin didelę reikšmę turi išorės valstybių santykis su regionu, kuriame siekia veikti ES. Kadangi Arkties valstybės regioną mato kaip savo tapatybės dalį, tokia sąlyga gali stipriai paveikti įprastai ES naudojamų instrumentų pasiekiamus rezultatus. Kai valstybės turi svertą Sąjungos atžvilgiu, norėdama veikti ir vykdyti savo politiką regione, ES yra priversta iškeisti tradicinius užsienio politikos instrumentus į regione valstybių poreikius ir nuomonę labiau atliepiančius būdus. Kitą vertus, šio rezultato nebūtų galima generalizuoti visoms valstybėms veikiančioms Arkties regione. Tai, kad Norvegija, priklausydama stipriai įpareigojančiai sutarčiai EEE, pasipriešino ES aplinkosaugos srityje Arkties regione, nereiškia, kad ji nepritars klausimui persikėlus į kitą sritį ar regioną. Taip pat tai nereiškia, kad kita EEE priklausanti šalis elgsis taip pat, kaip Norvegija ar kad Kanados rezultatus galima būtų pritaikyti JAV ar Rusijai. Tyrimas atskleidė, jog kiekviena valstybė turi labai skirtingą ne tik vaidmenį ir santykį su regionu, bet ir su veikiama sritimi – aplinkosauga.

Tolimesniuose tyrimuose būtų galima siekti atsakyti į antrąjį S.Lavenex ir F.Schimmelfennig iškeltą tikslą – pamatuoti aplinkosaugos vertybių ir taisyklių perkėlimą Arkties regiono valstybių nacionalines aplinkosaugos ir Arkties strategijas, taip pat būtų vertinga apžvelgti, kaip Arkties valstybių regione vykdoma politika paveikia Europos Sąjungos sprendimus ir nuostatas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Airoidi, Adele, “The European Union and the Arctic– Developments and perspectives 2010-2014.” Nordic Council of Ministers, TemaNord: Copenhagen, 2014.
2. Arctic Council, “Declaration on the establishment of the Arctic Council/ The Arctic Council. Joint Communique Of The Governments Of The Arctic Countries On The Establishment Of The Arctic Council”, Ottawa, 1996. < https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCS-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF?sequence=5&isAllowed=y > [Žiūrėta 2020 01 14]
3. Arctic Council, “Frequently asked questions”, 2018. < <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/faq> > [Žiūrėta 2020 01 14]
4. Arctic Portal, “International Agreements”. <<https://arcticportal.org/arctic-governance/international-agreements> > [Žiūrėta 2019 11 29]
5. Australian Government, “International Geophysical Year (IGY) and International Polar Year (IPY)”, 2017. <<http://www.antarctica.gov.au/about-antarctica/history/exploration-and-expeditions/international-cooperation> > [Žiūrėta 2020 01 04]
6. Barcelona.com, “The Barcelona Process or Euro-Mediterranean Partnership.” <https://www.barcelona.com/barcelona_news/the_barcelona_process_or_euro_mediterranean_partnership> [Žiūrėta 2020 04 18]
7. Barents Observer, “EU bid to become Arctic Council observer deferred again”, Kirkenes. < <https://barentsobserver.com/en/content/eu-bid-become-arctic-council-observer-deferred-again> > [Žiūrėta 2020 01 17]
8. BBC News, “Trump on climate change report: 'I don't believe it'”, 2018. < <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46351940> > [Žiūrėta 2019 11 20]
9. Beer, Mitchell, “Trump’s Paris withdrawal, Canada’s opportunity.” *Policy Options/Politiques*, June 7, 2017. < <https://policyoptions.irpp.org/magazines/june-2017/trumps-paris-withdrawal-canadas-opportunity/>> [Žiūrėta 2020 05 02]

10. Borzel, Tanja A. ir Thomas Risse, "From Europeanisation to Diffusion: Introduction." *West European Politics*, 35:1, 1-19, 2011.
11. Bradford, Anu, "The Brussels Effect." *Northwestern University law review*, 107(1):1-68, 2012.
12. British Antarctic Survey, "The Antarctic Treaty Explained" 2018. < <https://www.bas.ac.uk/about/antarctica/the-antarctic-treaty/the-antarctic-treaty-explained/> > [Žiūrēta 2020 01 04]
13. Browning, Christopher S. "Geostrategies, geopolitics and ontological security in the Eastern neighbourhood: The European Union and the 'new Cold War'", *Political Geography* 62 (2018), 106-115.
14. Campins Eritja, Mar, "Strengthening the European Union—Greenland's Relationship for Enhanced Governance of the Arctic". In *Strengthening the European Union—Greenland's Relationship for Enhanced Governance of the Arctic*, Leiden: Brill, 2017, 63-96.
15. Cáp, Joanna, "The Arctic : What Are The EU's Interests In This Rapidly Changing Region?", Brussels, 2019. <<https://www.thenewfederalist.eu/the-arctic-what-are-the-eu-s-interests-in-this-rapidly-changing-region?lang=fr>> [Žiūrēta 2019 12 10]
16. Chaban, Nathalia, Ole Elgstrom, Serena Kelly ir Lai Suet YI, "mages of the EU beyond its Borders: Issue-Specific and Regional Perceptions of European Union Power and Leadership." *JCMS: Journal of Common Market Studies*, Volume 51, Issue 3, 2012.
17. Chairman's statement, "Meeting on High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean." U.S. Department of State/ Bureau of Oceans and International Environmental and Scientific Affairs, Washington, DC, 1-3 December 2015. < <https://www.state.gov/remarks-and-releases-bureau-of-oceans-and-international-environmental-and-scientific-affairs/meeting-on-high-seas-fisheries-in-the-central-arctic-ocean/>> [Žiūrēta 2020 05 10]
18. Commission Implementing Regulation (EU) 2015/1850, "Laying down detailed rules for the implementation of Regulation (EC) No 1007/2009 of the European Parliament and of the Council on trade in seal products." Official Journal of the European Union, 2015 10 16. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOL_2015_271_R_0001> [Žiūrēta 2020 05 03]
19. Commission of the European Communities, "Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. The European Union and the Arctic Region." Brussels, 20.11.2008 COM(2008) 763 final.
20. Council of the European Union, "Central Arctic: EU to enter agreement against unregulated fishing." Press release, 4 March 2019. < <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press->

- [releases/2019/03/04/central-arctic-eu-to-enter-agreement-against-unregulated-fishing/](#)>
[Žiūrėta 2020 05 10]
21. Council of the European Union, “Council conclusions on Arctic issues.” 2985th FOREIGN AFFAIRS Council meeting Brussels, 8 December 2009. <
https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/arctic_council_conclusions_09_en.pdf> [Žiūrėta 2020 05 10]
 22. Corbyn, Piers, “Man-Made Climate Change Does not Exist!” *Reading University/Debating Journal*, 2019.
<<https://www.bundestag.de/resource/blob/666002/21b43e1b155051227ef2981acd52c254/19-16-292-C-Corbyn-data.pdf>> [Žiūrėta 2019 11 20]
 23. De Botselier, Bram, Sofia Lopez Piqueres and Simon Schunz, “Addressing the ‘Arctic Paradox’: Environmental Policy Integration in the European Union’s Emerging Arctic Policy”. College of Europe, EU Diplomacy Papers 3/2018, Bruges.
 24. De Pooter, Hélène, “The Snow Crab Dispute in Svalbard.” *American Society of International Law*, Volume:24, Issue:4, 2020 04 02.
 25. Denmark, Greenland and the Faroe Islands, “Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020.” Copenhagen, 2011.
 26. Dodds, Anneliese, *Comparative Public Policy*. 2nd edition, London: Palgrave, 2018.
 27. Dolata – Kreutzkamp, Petra, “Drifting Apart? Canada, the European Union and the North Atlantic.” *Zeitschrift für Kanada-Studien* 30.2 (2010), 28-44.
 28. Drieskens, Edith, “Golden or gilded jubilee? A research agenda for actorness”, *Journal of European Public Policy*, 24:10, 2017, 1534-1546.
 29. Dr. Degeorges, Damien, “The Arctic. A region of the future for the European Union and the world economy.” *FONDATION ROBERT SCHUMAN/ European issues*, no. 263, 8th January 2013.
 30. EUR-Lex, “Paryžiaus susitarimas”, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2016 10 19.
 31. European Commission, “An Integrated EU policy for the Arctic – Frequently Asked Questions”, 2016. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1540> [Žiūrėta 2019 12 15]
 32. European Commission, “Energy, Climate change, Environment.” 2020. <
https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment_en> [Žiūrėta 2020 05 11]
 33. European Commission, “Joint Communication To The European Parliament And The Council: Towards a comprehensive Strategy with Africa”, Brussels, 9.3.2020 JOIN(2020) 4 final.

34. European Commission, “The European Union continues to lead global fight against climate change.” 2019. <https://ec.europa.eu/clima/news/european-union-continues-lead-global-fight-against-climate-change_en> [Žiūrėta 2020 04 22]
35. European Council, “Council Decision (EU) 2019/407 of 4 March 2019 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Agreement to Prevent Unregulated High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean (OJ L 73, 15.3.2019, pp. 1-2),” *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 15.3.2019. < http://publications.europa.eu/resource/cellar/d7bf52b8-ec1c-11e9-9c4e-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1> [Žiūrėta 2020 05 10]
36. European Council, “Denmark and the Treaty on European Union.” *Official Journal C 348* , 31/12/1992 P. 0001 – 0001. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41992X1231>> [Žiūrėta 2020 05 11]
37. European Parliament, “North-East Atlantic: deep-sea stocks and fishing in international waters ***I.” *Official Journal of the European Union*, C 468/239, 15.12.2016. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52013AP0539>> [Žiūrėta 2020 05 10]
38. European Union External Action, “Agreement in the form of agreed minutes on certain oil seeds between the European Community and Canada pursuant to Article XXVIII of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT).” Treaties Office Database. < <https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=276>> [Žiūrėta 2020 05 03]
39. European Union External Action, “Agreement in the form of exchanges of letters between the European Community and the Government of Canada concerning fisheries relations - Memorandum of understanding.” Treaties Office Database. < <https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=275>> [Žiūrėta 2020 05 03]
40. European Union External Action, “Foreign policy instruments.” 2019. <https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/foreign-policy-instruments/2084/foreign-policy-instruments_en> [Žiūrėta 2020 05 11]
41. European Union External Action, “The Partnership Instrument.” 2017. < https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/foreign-policy-instruments/425/partnership-instrument_en> [Žiūrėta 2020 05 11]
42. European Union External Action, “Technical agreement between the European Atomic Energy Community (Euratom) and the "Atomic Energy of Canada Limited" on the peaceful uses of atomic energy.” Treaties Office Database.

- <<https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=5801>> [Žiūrėta 2020 05 03]
43. European Commission, “Commission proposes adjustments to trade in seal products.” 2015. <
https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/animal_welfare/seals/pdf/trade_seal_products.pdf> [Žiūrėta 2020 05 03]
44. European Commission, “Denmark and the euro.” < https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro/eu-countries-and-euro/denmark-and-euro_en> [Žiūrėta 2020 05 11]
45. European Commission, “Herring dispute between European Union and Faroe Islands nears end.” Press release, Brussels, 11 June 2014. <
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_668> [Žiūrėta 2020 05 11]
46. European Commission, “Faroe Islands. Policy background.” <
https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/international-cooperation/faroe-islands_en> [Žiūrėta 2020 05 11]
47. European Commission, “Proposal for a Council decision on the signing, on behalf of the European Union, of the Agreement to prevent unregulated high seas Fisheries in the Central Arctic Ocean.” Brussels, 12.6.2018 COM(2018) 454 final 2018/0240(NLE). < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52018PC0454>> [Žiūrėta 2020 05 10]
48. Europos Bendrijų Oficialusis Leidinys, “Europos Ekonominės Erdvės Susitarimas.” 1994. <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A0103\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A0103(01)&from=LT)> [Žiūrėta 2020 05 03]
49. Europos Komisija, “Bendras Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui: Europos kaimynystės politikos peržiūra”. Briuselis, 2015 11 18 JOIN(2015) 50 final. < <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=JOIN:2015:0050:FIN:LT:PDF> > [Žiūrėta 2020 04 23]
50. Europos Komisija, “Energija, klimato kaita, aplinka. Bendrieji tikslai.” 2020. <
https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/overall-targets_lt> [Žiūrėta 2020 05 11]
51. Europos Komisija, “Europos žaliasis kursas.” 2019. <
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lt > [Žiūrėta 2020 04 22]

52. Europos Komisija, “CETA: EU and Canada agree on new approach on investment in trade agreement.” Bruselis, 2016. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/IP_16_399 > [Žiūrėta 2020 05 03]
53. Europos Komisija, “Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui dėl bendros žuvininkystės politikos išorės aspekto.” Briuselis, 2011.7.13 KOM(2011) 424 galutinis. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0424&from=EN>> [Žiūrėta 2020 05 10]
54. Europos Komisija, “Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 1005/2008, nustatančio Bendrijos sistemą, kuria siekiama užkirsti kelią neteisėtai, nedeklaruojamai ir neregamentuojamai žvejybai, atgrasyti nuo jos ir ją panaikinti, taikymo.” Briuselis, 2015 10 01 COM(2015) 480 final. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0480&from=en>> [Žiūrėta 2020 05 10]
55. Europos Komisija, “Komisija priėmė prekybos priemonės Farerų Salų atžvilgiu, kad apsaugotų prie Skandinavijos esančios Atlanto vandenyno dalies atlantinių silkų išteklius.” Pranešimas spaudai. Briuselis, 2013m. Rugsjūčio 20d. < https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_13_785> [Žiūrėta 2020 05 11]
56. Europos Komisija, “Pasiūlymas. TARYBOS SPRENDIMAS dėl Susitarimo, kuriuo siekiama užkirsti kelią neregamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje, sudarymo Europos Sąjungos vardu.” Briuselis, 2018 06 12 COM(2018) 453 final 2018/0239 (NLE). <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2554f475-6e25-11e8-9483-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF > [Žiūrėta 2020 05 10]
57. European Parliament, “EU-Norway dispute over snow crab fishing in Svalbard.” Question for oral answer O-000076/2018 to the Commission, 2018. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/O-8-2018-000076_EN.html [Žiūrėta 2020 05 09]
58. European Parliament, “EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA).” <<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-balanced-and-progressive-trade-policy-to-harness-globalisation/file-ceta> > [Žiūrėta 2020 05 03]
59. Europos Parlamentas, “Environment policy: general principles and basic framework”, 2019. <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/vides-politika-visparigi-principi-un-pamatsistema>> [Žiūrėta 2020 04 22]
60. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1007/2009 “Dėl prekybos produktais iš ruonių”, 2009 m. rugsėjo 16 d.
61. Europos Sąjungos oficialusis leidinys, “Lisabonos sutartis,” ISSB 1725-521X, C306, 2007.

62. Fairbrother, Malcolm, Ingemar Johansson Sevää and Joakim Kulina, “Political trust and the relationship between climate change beliefs and support for fossil fuel taxes: Evidence from a survey of 23 European countries” *Global Environmental Change*, Volume 59, November 2019.
63. Farrell, Mary, “EU policy towards other regions: policy learning in the external promotion of regional integration”, *Journal of European Public Policy*, 16:8, 2009, 1165-1184.
64. Filipec, Ondřej, “REACH Beyond Borders– Europeanization Towards Global Regulation.” Springer: Cham, 2017.
65. Fischer, Alex, Sarah Nicolet and Pascal Sciarini, “Europeanisation of a Non-European Country: The Case of Swiss Immigration Policy”, *West European Politics*, 25(4): 143–170, 2002
66. Gehring, Thomas, Sebastian Oberthur and Marc Muhleck, “European Union Actorness in International Institutions: Why the EU is Recognized as an Actor in Some International Institutions, but Not in Others”. *JCMS: Journal of Common Market Studies/* Volume 51, Issue 5, 20 June 2013.
67. Goetz, Klaus H., and Jan Hinrik Meyer Sahling, “The Europeanisation of national political systems: Parliaments and executives.” *Living Rev. Euro. Gov.*, Vol.3 2008. <<http://www.europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2008-2/>> [Žiūrēta 2020 05 09]
68. Government of Canada, “Environmental cooperation: Canada and the Commission of the European Communities.” 2019. < https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/international-affairs/partnerships-organizations/european-commission-communications.html?fbclid=IwAR2wwu_206WiJ9zrmKHWFL66MoWhm8nWFPJmYpQG8avHLaE7R704UHopfNM> [Žiūrēta 2020 05 03]
69. Happ, Dorit, and Bettina Bruns, “The EU and Its “Ring of Friends”—Eye-level or Top-down Relationships? How the EU’s External Governance Is Perceived by Local Experts in Belarus and Ukraine.” *Problems of Post-Communism*, Volume 64, issue 2, 94-105, 2017.
70. Harvey, Fiona, “Climate crisis linked to at least 15 \$1bn-plus disasters in 2019” *theGuardian.com*, 2019. <<https://www.theguardian.com/world/2019/dec/27/climate-crisis-linked-to-at-least-15-1bn-plus-disasters-in-2019>> [Žiūrēta 2019 11 20]
71. Hyde-Price, Adrian, ”Normative” power Europe: a realist critique.” *Journal of European Public Policy* 13:2 March 2006: 217-234.
72. Hossain, Kamrul, “EU Engagement in the Arctic: Do the Policy Responses from the Arctic States Recognise the EU as a Legitimate Stakeholder?” *Arctic Review on Law and Politics*, Vol. 6, No. 2, 2015, 89 - 110.

73. IBRU: Centre for Borders Research, “Arctic maps”. <<https://www.dur.ac.uk/ibru/resources/arctic/>> [Žiūrėta 2019 11 29]
74. International Centre for Trade and Sustainable Development, “EU lifts fish sanctions on Faroe Islands, WTO dispute closed.” 2014. < <https://www.ictsd.org/bridges-news/biores/news/eu-lifts-fish-sanctions-on-faroe-islands-wto-dispute-closed>> [Žiūrėta 2020 05 11]
75. JOINT STAFF WORKING DOCUMENT, “The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy Accompanying the document Joint Communication to The European Parliament And The Council Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps.” /* SWD/2012/0182 final */ < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1589107417181&uri=CELEX:52012SC0182>> [Žiūrėta 2020 05 10]
76. Knill, Christoph ir Jale Tosun, “Hierarchy, Networks, or Markets: How Does the EU Shape Environmental Policy Adoptions Within and Beyond Its Borders?”, *Journal of European Public Policy*, September 2009.
77. Koslov, Liz, “Avoiding Climate Change: “Agnostic Adaptation” and the Politics of Public Silence” *Annals of the American Association of Geographers*, Volume 109, 2019 - Issue 2: Environmental Governance in a Populist/Authoritarian Era.
78. Kramer-Hoppe, Rike U., and Tilman Kruger, “International Adjudication as a Mode of EU External Governance? The WTO Seal Case.” *Journal of Common Market Studies*, Volume 55, Issue 3, May 2017, 535-550.
79. Lavdas, Kostas A., “The Europeanization of Greece. Interest Politics and the Crises of Integration.” MACMILLAN PRESS LTD, London, 1997.
80. Lavenex, Sandra, “Multilevelling EU external governance: the role of international organizations in the diffusion of EU migration policies.” *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 42, Issue 4: European migration governance since the Lisbon treaty, 2016, 554-570.
81. Lavenex, Sandra, and Frank Schimmelfennig, “EU rules beyond EU borders: theorizing external governance in European politics.” *Journal of European Public Policy*, 16:6, 2009, 791-812
82. Liu, Dan, “The 2015 Oslo Declaration on Arctic High Seas Fisheries: The Starting Point Towards Future Fisheries Management in the Central Arctic Ocean.” *Arctic Yearbook*, 2017. < https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2017/Scholarly_Papers/21_The_2015_Oslo_Declaration_on_Arctic_High_Seas_Fisheries.pdf> [Žiūrėta 2020 05 10]

83. Liu, Nengye, “The European Union’s Potential Contribution to the Governance of High Sea Fisheries in the Central Arctic Ocean.” Kn. Nengye Liu et al. (sud) *The European Union and the Arctic*, Publications on Ocean Development, Volume: 85, 2017, 274-295.
84. Læg Reid, Per, Runolfur Smari Steinthorsson and Baldur Thorhallsson, “Europeanization of Central Government Administration in the Nordic States”, *Journal of Common Market Studies*, 42(2): 347–369, 2004.
85. Manners, Ian, „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?“ *JCMS 2002 Volume 40. Number 2.* 235–58.
86. Meunier, Sophie, and Kalypso Nicolaidis, “The European Union as a conflicted trade power.” *Journal of European Public Policy* 13:6 September 2006: 906-925.
87. Narud, Hanne Marthe, and Kaare Strøm, "Adaptation without EU membership: Norway and the European Economic Area", *The Journal of Legislative Studies*, 6:1, 2000, 125-150.
88. Nash, Sarah Louise, and Reinhard Steurer, “Taking stock of Climate Change Acts in Europe: living policy processes or symbolic gestures?” *Climate Policy*, Volume 19, 2019 - Issue 8.
89. Offerdal, Kristine, “The EU in the Arctic: In pursuit of legitimacy and influence”, *International Journal*, Vol. 66, No. 4, The Arctic is hot, part II (Autumn 2011), 861-877.
90. Overland, James, and Muyin Wang, “The urgency of Arctic change” *Polar Science*, Volume 21, September 2019, 6-13.
91. Østhagen, Andreas and Andreas Raspotnik, “Partners or Rivals? Norway and the European Union in the High North.” Kn. Nengye Liu et al. (sud), *The European Union and The Arctic*, Boston: Brill, 2017.
92. Pieper, Moritz et al, “The Actorness of the European Union in Arctic Governance”, *European Foreign Affairs Review* 16(2): 227-242.
93. Pelaudeix, Cécile, “Arctic Council Kiruna Ministerial Meeting: Strengthened role of the Arctic Council in a globalized Arctic – China in, the EU on hold.” Arctic Forum Foundation. < <http://eu-arctic-forum.org/publications/arctic-council-kiruna-ministerial-meeting-strengthened-role-of-the-arctic-council-in-a-globalized-arctic-china-in-the-eu-on-hold/>> [Žiūrēta 2020 05 03]
94. Pelaudeix, Cecile, “Transnationalism in the Arctic Ocean: Legitimacy strategies of the Inuit Circumpolar Council, the European Union and China” Kn. Bettina Lemann Kristiansen et al. (sud) *Transnationalisation and Legal actors: Legitimacy in Question*, Oxon: Routledge, 2019.
95. Raspotnik, Andreas, “EU seal ban reveals the Union’s double standards.” *High North News*, 2016. < <https://www.highnorthnews.com/nb/eu-seal-ban-reveals-unions-double-standards>> [Žiūrēta 2020 05 03]

96. Riddervold, Marianne, and Mai'a K. Davis Cross, "Reactive Power EU: Russian Aggression and the Development of an EU Arctic Policy" *European Foreign Affairs Review*, Issue 1, (2019) 24, 43–60.
97. Regjeringen.no, "Declaration Concerning The Prevention Of Unregulated High Seas Fishing In The Central Arctic Ocean." Oslo, 2015. < <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/folkerett/declaration-on-arctic-fisheries-16-july-2015.pdf>> [Žiūrėta 2020 05 10]
98. Rhinard, Mark, and Gunnar Sjöstedt, "The EU as a Global Actor: A new conceptualisation four decades after 'actorness,'" *The Swedish Institute of International Affairs*, 6/ 2019.
99. Robert, Aline, "French opposition is strongly united against CETA." *Euractiv*, 2019. < <https://www.euractiv.com/section/ceta/news/french-mps-strongly-oppose-ceta-one-day-before-ratification-vote/>> [Žiūrėta 2020 05 03]
100. Rudloff, Bettina, "The EU as a fishing actor in the Arctic. Stocktaking of institutional involvement and existing conflicts." SWP Working paper, Berlin, 2010. < https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/Rff_WP_2010_02_ks.pdf> [Žiūrėta 2020 05 09]
101. Schimmelfennig, Frank, and Ulrich Sedelmeier, "The Europeanization of Eastern Europe: the external incentives model revisited." *Journal of European Public Policy*, Volume 27, 2020, 814-833.
102. Sellheim, Nikolas, "Legislating in Blind Spot. The EU Seal Regime and the Newfoundland Seal Hunt." Doktoro disertacija, University of Lapland, Rovaniemi, 2016.
103. Spijkers, Jessica and Wiebren J. Boonstra, "Environmental change and social conflict: the northeast Atlantic mackerel dispute." *Regional Environmental Change* volume 17, 2017, 1835–1851.
104. The Arctic Institute, "Kingdom of Denmark." 2020. < <https://www.thearcticinstitute.org/countries/denmark/?cn-reloaded=1>> [Žiūrėta 2020 05 10]
105. The Government of the Faroe Islands, "Mackerel agreement should herald new era of fisheries cooperation in the North East Atlantic." 2014 03 13. < <https://www.government.fo/en/news/news/mackerel-agreement-should-herald-new-era-of-fisheries-cooperation-in-the-north-east-atlantic/>> [Žiūrėta 2020 05 11]
106. The Government of the Faroe Islands, "Speech by the Prime Minister at the Mission of the Faroes in Brussels." 2012 04 24. < <https://www.government.fo/en/news/news/speech-by-the-prime-minister-at-the-mission-of-the-faroes-in-brussels/>> [Žiūrėta 2020 05 11]
107. The Government of the Faroe Islands, "Request for establishing a panel in the dispute between the Faroe Islands and the European Union." 2014 08 01. <

- <https://www.government.fo/en/news/news/request-for-establishing-a-panel-in-the-dispute-between-the-faroe-islands-and-the-european-union/> > [Žiūrėta 2020 05 11]
108. Undercurrent News, “Norway signs on to treaty to prevent IUU fishing in the Arctic.” 2020. < <https://www.undercurrentnews.com/2020/04/01/norway-signs-on-to-treaty-to-prevent-iuu-fishing-in-the-arctic/> > [Žiūrėta 2020 05 10]
109. United Nations, “Climate Change”, 2019. < <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/climate-change/> > [Žiūrėta 2020 04 22]
110. VLKK “Lietuviškas atitikmuo – Bendrijos teisinis. Tai Europos Bendrijų teisės ir jos taikymo praktikos visuma – ją privalo perimti šalys, stojančios į Europos Sąjungą.” <<http://www.vlkk.lt/konsultacijos/10-acquis-communautaire> > [Žiūrėta 2020 05 12]
111. Weber, Steffen, “EU actors and interests”, Kn. Andreas Maurer et al (sud), *The EU as an Arctic Actor? Interests and Governance Challenges*. Report on the 3rd Annual Geopolitics in the High North – GeoNor – Conference and joint GeoNor workshops, Berlin, 22-24 May 2012.
112. Weber, Steffen and Iulian Romanyshyn, “Breaking the ice. The European Union and the Arctic.” *International Journal*, Autumn 2011, 849-860.
113. Weber, Steffen and Iulian Romanyshyn, “The Arctic Region European Interests and European Policy In The High North,” 2012. < https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=ce4a17c3-4628-03a1-41cb-237ac84f6bb9&groupId=252038 > [Žiūrėta 2019 11 29]
114. Wegge, Njord, “Small state, maritime great power? Norway’s strategies for influencing the maritime policy of the European Union,” *Marine Policy* 35, no. 3 (2011), 335-42.
115. World Trade Organization/Dispute Settlement, “DS401: European Communities — Measures Prohibiting the Importation and Marketing of Seal Products.” 2014. < https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds401_e.htm > [Žiūrėta 2020 05 03]
116. World Trade Organization, “DS469: European Union — Measures on Atlanto-Scandian Herring.” 2014. < https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds469_e.htm# > [Žiūrėta 2020 05 11]
117. Work, Courtney, “Climate change and conflict: Global insecurity and the road less travelled” *Geoforum*, Volume 102, June 2019, 222-225.

Summary

EU policy implementation beyond EU borders: case of the Arctic region

Climate change is becoming more apparent every year and causing more and more issues. In 2015 United Nations initiated Paris Climate Convention which encouraged to reduce the causes of climate change. European Union has taken this commitment very seriously and launched the European Green Course strategy in 2019. It committed itself to become the world's first climate neutral continent by 2050 as well as a leader in the field of environment protection. This decision encourages changes not only in the member-states national policies but also in policies of external actors.

The region which is perhaps the most affected by the climate change is Arctic. However, Arctic states prioritize economic benefits over the fight against climate change, therefore, the EU has a key role to play in ensuring environmental standards and sustainable development in there. The European Union has already tried to become a member of the Arctic Council for Regional Coordination, but its application was rejected. This has led the EU to look for other ways to influence the region through its existing foreign policy and power instruments. The main question of the research is how does EU promote its goals of environmental policy in Arctic region?

With an aim to answer the research question Sandra Lavenex and Frank Schimmelfennig theory of external governance is used and 4 hypotheses are raised. The research is conducted based on principles of qualitative content analysis and 46 primary sources were analysed in order to confirm or deny hypotheses. Three countries of Arctic region have been chosen – Canada, Norway and Denmark due to different links to EU and resolved environmental conflicts, which now can be analysed to evaluate actions of EU.

Three out of four hypotheses were confirmed. 1) EU uses different methods of governance to effect countries in Arctic region; 2) The more country is institutionalized its relations with EU, the more it implements its environmental policy objectives; 3) The bigger is power asymmetry the more possibility to implement the goals; 4) Competition between EU and external countries causes recognitions and implementation of environmental goals. Additionally, the importance of relations between the region and external actors plays a crucial role in their decision to implement EU rules and norms in the domestic policy. Suggestions for the future research cover amount of actual implementation of EU environmental rules and norms in the region policy and vice versa – how EU policy is impacted by activities and policies of the Arctic region.